

Uit

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Det juridiske fakultet

Erstatningsverneting

*En analyse og sammenligning av bestemmelsene om
erstatningsverneting i Luganokonvensjonen og tvisteloven*

—

Nora Hansen Balteskard

Masteroppgave i rettsvitenskap - januar 2017

Antall ord: 17 907

Innhold

1	Innledning	1
1.1	Oppgavens tema	1
1.2	Avgrensninger	2
1.3	Den videre fremstilling.....	2
2	Rettskildebildet.....	3
2.1	Luganokonvensjonen.....	3
2.2	Tvisteloven	5
2.3	Forholdet mellom Luganokonvensjonen og tvisteloven	6
3	Analyse av Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3	8
3.1	Luganokonvensjonens anvendelsesområde	8
3.2	Søksmål mot personer med «bosted i en konvensjonsstat».....	13
3.3	Erstatningssak utenfor kontraktsforhold.....	14
3.3.1	Innledning.....	14
3.3.2	Saker om erstatning	15
3.3.3	Erstatning «utenfor kontraktforhold»	19
3.4	Det sted der skaden ble «voldt», «oppsto» eller «der dette kan komme til å skje»... 22	
3.4.1	Handlingssted	24
3.4.1.1	<i>Krenkelse av intellektuell eiendomsrett.....</i>	<i>25</i>
3.4.1.2	<i>Flere skadevoldere</i>	<i>25</i>
3.4.2	Skadested.....	29
3.4.2.1	<i>Umiddelbart virkningssted</i>	<i>29</i>
3.4.2.2	<i>Skade inntrådt på flere steder – ærekrenkelser i media</i>	<i>30</i>
3.4.2.3	<i>Person- og tingskader.....</i>	<i>33</i>
3.4.2.4	<i>Alminnelig formuestap.....</i>	<i>33</i>
3.4.2.5	<i>Krenkelse av intellektuell eiendomsrett.....</i>	<i>36</i>
3.4.3	Stedet skaden «kan komme til å skje».....	37

4	Analyse av tvisteloven § 4-5 tredje ledd	38
4.1	Tvistelovens anvendelsesområde	38
4.2	Erstatning utenfor kontraktsforhold.....	40
4.2.1	Innledning.....	40
4.2.2	Krav til søksmålgjenstanden.....	40
4.2.3	Erstatningssak.....	41
4.2.4	Erstatning «utenfor kontraktsforhold»	43
4.2.4.1	<i>Springende regress</i>	44
4.2.4.2	<i>Rettsbrudd</i>	45
4.2.4.3	<i>Regresskrav</i>	46
4.2.4.4	<i>Prekontraktuelt ansvar</i>	47
4.2.4.5	<i>Produktansvar</i>	48
4.2.4.6	<i>Foranledningen til skaden</i>	49
4.3	Stedet «skaden oppstod», eller der «virkningen inntraff» eller «vil kunne inntre» ..	50
4.3.1	Skade- og virkningssted	52
4.3.1.1	<i>Den umiddelbare virkningen</i>	52
4.3.2	Betydningen av at søksmål ikke kan anlegges ved handlingsstedet.....	54
4.4	Stedet «hovedtyngden av virkningen har inntruffet»	55
5	Avsluttende drøftelse.....	57
6	Kildeliste.....	59

1 Innledning

1.1 Oppgavens tema

Hensikten med denne oppgaven er å klarlegge innholdet i bestemmelsene om erstatningsverneting i Luganokonvensjonen¹ og i tvisteloven². Det skal videre undersøkes om bestemmelsen i tvisteloven samsvarer med bestemmelsen i Luganokonvensjonen.

For å kunne gå til søksmål er det nødvendig å ha regler om *hvor* søksmålet kan anlegges, såkalte vernetingsregler. Hovedregelen for alminnelige verneting er at saksøkte skal saksøkes der vedkommende har bopel, jf. Luganokonvensjonen artikkel 2 og tvisteloven § 4-4.

Hensynet bak bestemmelsene er at saksøkte lettest vil kunne forsvare seg der han har bopel, samtidig som at reglene gjør det lett for saksøker å innrette seg på hvor søksmålet kan anlegges.³

Når det gjelder erstatningssøksmål utenfor kontraktsforhold, kan saksøker velge å heller anlegge saken etter spesialreglene om valgfritt verneting i Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3 og tvisteloven § 3-4 tredje ledd. Erstatningsvernetingsbestemmelsen gjør således unntak fra hovedregelen. Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3 lyder:

«[En person som har bosted i en konvensjonsstat, kan i en annen konvensjonsstat saksøkes:] i saker om erstatning utenfor kontraktsforhold, ved domstolen for det sted der skaden ble voldt eller oppsto, eller der dette kan komme til å skje».

Tvisteloven § 4-5 tredje ledd lyder:

«Erstatning utenfor kontraktsforhold: Søksmål om erstatning og oppreisning utenfor kontraktsforhold, og søksmål mot forsikringsgiver om dekning for slik skade,

¹ Konvensjon om domsmyndighet og om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker, vedtatt i Lugano 30 okt 2007.

² Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven).

³ Jens Edvin A. Skoghøy, *Tvistløsning*, 2. utgave, Oslo 2014, s. 339.

kan anlegges på det sted skaden oppstod, eller der virkningen inntraff eller vil kunne inntre. Har virkningen inntruffet på flere steder, kan søksmålet anlegges der hovedtyngden av virkningen har inntruffet».

Det følger av disse bestemmelsene at søksmål kan anlegges der skaden ble voldt eller oppstod, eller der dette kan komme til å skje. Bestemmelsene er begrunnet i behovet for å få saken best mulig opplyst. I erstatningssaker kan det være nødvendig å foreta befarings, og ofte vil det også være lettest å få vitner til å møte på skadestedet.

Ved å analysere Luganokonvensjonen og tvistelovens bestemmelser om erstatningsverneting skal jeg søke å klarlegge om de samsvarer med hverandre, eller om verneting vil variere ut fra om saken faller inn under tvistelovens eller Luganokonvensjonens anvendelsesområde.

1.2 Avgrensninger

Oppgaven skal ta for seg vernetingsreglene for erstatningssaker, og ikke reglene om lovvalg. Videre er det kun bestemmelsene om erstatning utenfor kontraktsforhold som skal omhandles, og ikke saker om erstatning i kontrakt. Tvisteloven § 4-5 tredje ledd angir også verneting ved erstatningssøksmål mot forsikringsgiver, men dette skal ikke behandles i oppgaven, ettersom verneting i forsikringsaker ikke reguleres i Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3.

1.3 Den videre fremstilling

Ettersom oppgavens problemstilling må besvares ved hjelp av både norske og internasjonale rettskilder, skal det redegjøres for rettskildebildet i et eget metodekapittel. I kapittel 3 redegjøres det for Luganokonvensjonens anvendelsesområde, før det foretas en analyse av innholdet i Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3. Videre vil det innledningsvis i kapittel 4 redegjøres for tvistelovens anvendelsesområde, og det foretas deretter en analyse av tvisteloven § 4-5 tredje ledd. Underveis i analysen av tvisteloven § 4-5 tredje ledd, vil bestemmelsen sammenlignes med Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3. Til slutt skal det i kapittel 5 drøftes hva som eventuelt er forskjellen mellom bestemmelsene om erstatningsverneting, og hvilken betydning disse forskjellene kan ha.

2 Rettskildebildet

2.1 Luganokonvensjonen

I 1968 ble Brusselkonvensjonen⁴ undertegnet av de daværende EF-landene, og konvensjonen trådte i kraft i 1973. Med denne konvensjonen fikk man i EU en ordning med gjensidig anerkjennelse og fullbyrdelse av rettsavgjørelser, samt regler om internasjonalt vernetting. Brusselkonvensjonen var således en «dobbeltkonvensjon», dvs. at den regulerte både vernetting og anerkjennelse og fullbyrdelse av rettsavgjørelser.⁵ Konvensjonens formål var å ha enhetlige og effektive regler om jurisdiksjonen i internasjonale tvister mellom medlemslandene, som lettet det juridiske samarbeidet i EU-markedet.

Etter ønske om en multilateral konvensjon mellom de daværende EF og EFTA-landene ble Luganokonvensjonen vedtatt i Lugano i 1988, og ratifisert av tolv EF-land og seks EFTA-land.⁶ Norge ratifiserte Luganokonvensjonen i 1993. Luganokonvensjonen ble ratifisert som en parallell konvensjon til Brusselkonvensjonen, med identisk ordlyd. EFTA-landene, med unntak av Liechtenstein, ble således implementert i markedet for fri flyt av rettsavgjørelser. Konvensjonen er ikke en del av EØS-avtalen, men den bidrar til å oppnå de rettigheter og plikter som følger av avtalen.⁷ Brusselkonvensjonen artikkel 5 nr. 3 og Luganokonvensjonen 1988 artikkel 5 nr. 3 hadde denne ordlyden:

«[A person domiciled in a State bound by this Convention may, in another State bound by this Convention, be sued:] in matters relating to tort, delict or quasi-delict, in the courts for the place where the harmful event occurred».

⁴ Konvention af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager.

⁵ Stein Rognlien, *Luganokonvensjonen - norsk kommentarutgave*, Oslo 1993, s. 88.

⁶ Rognlien, s. 90.

⁷ Ot.prp. nr. 89 (2008-2009) Om lov om endringer i tvisteloven m.m. og om samtykke til ratifikasjon av Luganokonvensjonen 2007 om domsmyndighet og om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker, s. 6.

Brusselkonvensjonen ble erstattet med Brussel I-forordningen (44/2001)⁸ som trådte i kraft i 2002. Luganokonvensjonen av 1988 ble da erstattet med Luganokonvensjonen av 2007, fordi konvensjonen skulle samsvare med Brusselforordningen. Med Brusselforordningen og Luganokonvensjonen 2007 fikk artikkel 5 nr. 3 tillegget «or may occur».

Brusselforordningen er senere revidert, og i januar 2015 trådte den nye Brussel I-forordningen (1215/2012)⁹ i kraft. Det er forventet at Luganokonvensjonen endres tilsvarende.¹⁰ Ordlyden i artikkel 5 nr. 3 ble imidlertid ikke forandret med den nye Brusselforordningen, men endret til ny artikkel 7 nr. 2. Selve ordlyden i Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3 forventes dermed ikke endret.

Ettersom Luganokonvensjonen ikke er en del av EØS-avtalen, har EFTA-domstolen ikke myndighet til å tolke konvensjonen. Videre har EU-domstolen kun kompetanse til å tolke Brusselforordningen. Det følger imidlertid av protokoll nr. 2 til Luganokonvensjonen at det ved tolkningen av denne skal tas tilbørlig hensyn til EU-domstolens rettspraksis, samt nasjonale domstolers praksis, angående Brusselkonvensjonen og Brusselforordningen(e). Høyesterett har blant annet uttalt at rettspraksis fra EU-domstolen «...vil være en viktig rettskilde når norske domstoler skal ta stilling til tolkningen av Luganokonvensjonen».¹¹ Det følger videre av EU-domstolens rettspraksis at Brusselforordningen(e) skal tolkes på samme måte som Brusselkonvensjonen, såfremt disse har samme ordlyd.¹² I denne oppgaven vil dermed analysen av Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3 gjøres ved hjelp av EU-domstolens rettspraksis angående både Brusselforordning(e) og Brusselkonvensjonen.

Av Luganokonvensjonen artikkel 79 følger det at konvensjonen er utferdiget på de språk som er oppført i vedlegg VIII, og disse språkene skal ha samme gyldighet. Da det norske språket er oppført i vedlegget som et originalspråk, vil jeg i oppgaven bruke norsk oversettelse av

⁸ Rådets forordning (EF) nr. 44/2001 af 22. december 2000 om retternes kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretslige område.

⁹ Rådets forordning (EU) nr. 1215/2012 af 12. december 2012 om retternes kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretslige område.

¹⁰ Skoghøy, *Tvisteløsning*, s. 63.

¹¹ Rt. 2004 s. 981 (premiss 22).

¹² Dom av 16.07.2009, *Zuid-Chemie*, C-189/08, EU:C:2009:475 (premiss 18).

Luganokonvensjonen. Ettersom de enkelte oversettelsene ikke har identisk ordlyd, vil jeg se hen til andre oversettelser der det blir nødvendig for å belyse konvensjonens eksakte innhold. Ved analyse av EU-domstolens rettspraksis vil jeg bruke dansk oversettelse av dommer, i og med at dette er et offisielt språk innenfor EU.

2.2 Tvisteloven

Tvisteloven trådte i kraft 1. januar 2008 og avløste den tidligere tvistemålsloven¹³.

Bestemmelsen om erstatningsverneting var nedfelt i tvistemålsloven § 29, med ordlyden:

«Søksmål om erstatning, oppreisning, trygd eller pensjon i anledning av skade som er oppstått ved en skadegjørende handling, ulykke, eller bedriftssykdom som etter ulykkestrygdlovgivningen skal regnes like med ulykke, kan anlegges av eller mot enhver som påstås ansvarlig i den rettskrets hvor handlingen eller ulykken har funnet sted eller sykdommen oppstått eller den umiddelbare virkning er inntrått.

Søksmål om erstatning i anledning av tiltak for å begrense eller avverge skade som er oppstått eller truer med å oppstå som følge av en skadegjørende handling eller en ulykke, kan anlegges i den rettskrets hvor skade er oppstått eller hvor tiltaket ble foretatt, eller om dette er på det åpne hav, i den nærmest liggende rettskrets».

Bestemmelsen var lang og detaljert. Den inneholdt også regler om trygd og pensjon, som ikke er videreført i tvisteloven § 4-5 tredje ledd. Med tvisteloven ble erstatningsvernetingsbestemmelsen betydelig forenklet, og også mer lik Luganokonvensjonen 2007.

¹³ Lov 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåten for tvistemål (tvistemålsloven) [opphevet].

2.3 Forholdet mellom Luganokonvensjonen og tvisteloven

Luganokonvensjonen gjelder som norsk lov, jf. tvisteloven § 4-8. Videre har konvensjonen innenfor sitt anvendelsesområde forrang foran norsk lovgivning, jf. prinsippet om *lex specialis* og tvisteloven § 1-2 om at loven gjelder med de begrensninger som er anerkjent i folkeretten. Luganokonvensjonen kommer til anvendelse ved internasjonale tvister med tilknytning til en konvensjonsstat, som jeg kommer tilbake til i punkt 3.1. Dersom tvisten ikke har tilknytning til en annen konvensjonsstat, kommer tvisteloven til anvendelse.

Vernetingsbestemmelsen i tvisteloven § 4-5 tredje ledd samsvarer i det vesentlige med Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3.¹⁴ Full harmonisering ble imidlertid unngått blant annet for å oppnå enklere nasjonale regler.¹⁵ For eksempel er reglene om søksmål om forsikringsforhold forskjellige etter tvisteloven og Luganokonvensjonen. Slike søksmål er i Luganokonvensjonen uttømmende regulert i artiklene 8-14. Kun søksmål om erstatning for skade på fast eiendom kan, i likhet med erstatningssaker etter artikkel 5 nr. 3, anlegges på skadestedet, jf. artikkel 10. Det uttales i tvistelovens forarbeider at hensynet til harmonisering med Luganokonvensjonen ikke alene kunne tilsi at man innførte tilsvarende begrensning i den norske vernetingsregelen.¹⁶ I tvisteloven reguleres dermed alle søksmål mot forsikringsgiver etter § 4-5 tredje ledd.

Selv om tvisteloven og Luganokonvensjonen har ulike anvendelsesområder, er det ifølge tvistelovens forarbeider et ønske om at disse er i overensstemmelse med hverandre, på bakgrunn av økt handel på tvers av landegrensene.¹⁷ Det følger videre av forarbeidene at tvisteloven bør tolkes i samsvar med Luganokonvensjonen, da det ville være retts teknisk vanskelig å forholde seg til ulike tolkninger.¹⁸ Høyesterett har uttalt seg spesielt om forholdet mellom daværende bestemmelse om erstatningsverneting i tvistemålsloven § 29 og Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3, og sagt at det ikke er «... grunn til å tolke § 29

¹⁴ Skoghøy, *Tvistløsning*, s. 72.

¹⁵ NOU 2001: 32 Rett på sak – lov om tvisteløsning (tvisteloven) Bind B, s. 692.

¹⁶ NOU 2001: 32, Bind B, s. 697.

¹⁷ NOU 2001: 32, Bind B, s. 676.

¹⁸ NOU 2001: 32, Bind B, s. 692.

innskrenkende når den etter sin ordlyd fører til løsninger som er på linje med internasjonalt aksepterte normer».¹⁹ Dette er bekreftet av Høyesterett senere.²⁰

Et annet hensyn som taler for harmonisering, er at det ofte kan bero på tilfeldigheter om en erstatningssak har nasjonal eller internasjonal tilknytning. For eksempel kan en nordmann påta seg et erstatningsansvar ved kollisjon med et annet kjøretøy som følge av uaktsom bilkjøring. Dersom føreren av det andre kjøretøyet tilfeldigvis er en tysk turist i Norge, vil saken være av internasjonal karakter. Om de to bestemmelsene om erstatningsverneting i Luganokonvensjonen og tvisteloven skulle avvike mye fra hverandre, kan det føre til at en sak får et helt annet utfall fordi den tilfeldigvis har internasjonal tilknytning. Dette ville være uheldig.

Tvisteloven § 4-5 tredje ledd bør dermed tolkes i lys av Luganokonvensjonen, selv om konvensjonen ikke kommer direkte til anvendelse.

¹⁹ Rt. 1994 s. 675, s. 677.

²⁰ Giuditta Cordero-Moss, *Internasjonal privatrett*, Oslo 2013, s. 40-41 med henvisning til Rt. 1996 s. 875 og 1998 s. 1965.

3 Analyse av Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3

3.1 Luganokonvensjonens anvendelsesområde

Luganokonvensjonen kommer til anvendelse ved tvister av internasjonal karakter.²¹ Tvisten må være grenseoverskridende, og den må ha tilknytning til Luganostatene.

Luganokonvensjonens bestemmelser om valgfrie verneting angir både i hvilken stat, og i hvilken rettskrets i vedkommende stat, saken kan anlegges.²²

Det følger klart av ordlyden i artikkel 5 at saksøkte må ha bosted i en konvensjonsstat. Videre følger det av ordlyden at saken kan anlegges i «en annen konvensjonsstat». Det var lenge diskusjon i juridisk teori om Luganokonvensjonen kommer til anvendelse dersom kun saksøkte har tilknytning til en konvensjonsstat, eller om også *saksforholdet* må ha tilknytning til en konvensjonsstat, når saksøker har hjemsted utenfor konvensjonen.²³ Av ordlyden er det tilsynelatende nok at saksøkte har bosted i en konvensjonsstat for at Luganokonvensjonen skal komme til anvendelse.

EU-domstolen har behandlet to saker der henholdsvis saksøker og saksforholdet hadde tilknytning til et tredjeland, og hvor spørsmålet var om Brusselkonvensjonen kom til anvendelse.

I Group Josi-saken²⁴ hadde saksøker, det canadiske forsikringsselskapet UGIC, hjemsted i et tredjeland. UGIC hadde inngått en gjenforsikringsavtale med det belgiske gjenforsikringsselskapet Group Josi. UGICs franske megler Europmepa sendte senere et

²¹ Tore Schei mfl., *Tvisteloven – kommentarutgave, Bind I*, 2. utgave, Oslo 2013, s. 146.

²² Skoghøy, *Tvisteløsning*, s. 69.

²³ Se for eksempel Jens Edvin A. Skoghøy, «Tvisteloven og Lugano-konvensjonen», *Lov og Rett*, 2012, s. 193-194, Torstein Frantzen, «Tvisteloven og Luganokonvensjonen. En replikk til Skoghøy», *Lov og Rett*, 2012, s. 379-381, Jens Edvin A. Skoghøy, «Tvisteloven og Lugano-konvensjonen – duplikk til Frantzen», *Lov og Rett*, 2012, s. 438-441 og Torstein Frantzen, «Tvisteloven og Luganokonvensjonen – duplikk til Skoghøy», *Lov og Rett*, 2012, s. 573-575.

²⁴ Dom av 13.07.2000, *Group Josi*, C-412/98, EU:C:2000:399.

kontoutdrag til Group Josi med krav på betaling av det beløp Group Josi skyldte for deres andel i gjenforsikringsavtalen. Group Josi nektet å betale dette beløpet, med den begrunnelse at selskapet hadde inngått avtalen på grunnlag av opplysninger som senere viste seg å være uriktige.

UGIC gikk da til sak mot Group Josi for franske domstoler, hvor UGIC vant fram. Group Josi gjorde gjeldende at Brusselkonvensjonen kom til anvendelse, og at selskapet dermed hadde krav på å saksøkes i Belgia, hvor selskapet hadde sitt hjemting. Den franske domstolen fant at den hadde kompetanse til å pådømme saken, ettersom den mente at Brusselkonvensjonen ikke kom til anvendelse når UGIC hadde etableringssted i et tredjeland. Group Josi anket saken til den franske ankeinstansen, som forela to prejudisielle spørsmål for EU-domstolen. Det ene spørsmålet var om saksøkte kunne påberope seg Brusselkonvensjonen overfor en saksøker som hadde bopel i et tredjeland.

EU-domstolen kom til at saksøkers bopel som hovedregel ikke har betydning for anvendelsen av konvensjonens kompetanseregler, ettersom reglenes anvendelse kun beror på at saksøkte har bopel i en kontraherende stat.²⁵ Dermed var ikke Brusselkonvensjonen til hinder for at kompetansereglene kunne komme til anvendelse i en sak mellom en saksøkt med bopel i en konvensjonsstat, og en saksøker med bopel i et tredjeland.²⁶ Det må imidlertid presiseres at selve saksforholdet hadde tilknytning til en konvensjonsstat, og at det dermed kun var saksøker som manglet en slik tilknytning. På den måten gjenstod fortsatt spørsmålet om hvordan løsningen blir dersom *både* saksforholdet og saksøker manglet tilknytning til en konvensjonsstat.

I Owusu-saken²⁷ hadde saksforholdet tilknytning til et tredjeland. Britiske Owusu hadde leid en ferievilla på Jamaica. Mens han dykket i havet, støtte han mot en undersjøisk sandbanke, og ble alvorlig skadet. Han reiste da sak for engelske domstoler mot utleier av villaen, som også var britisk statsborger. Påstanden var at utleier var erstatningsansvarlig innenfor kontraktsforhold, ettersom det framgikk av leiekontrakten at stranden var sikker og fri for

²⁵ *Group Josi*, C-412/98 (premiss 57).

²⁶ *Group Josi*, C-412/98 (premiss 59).

²⁷ Dom av 01.03.2005, *Owusu*, C-281/02, EU:C:2005:120.

skjulte farer. Saksøkte mente at tvisten hadde større tilknytning til Jamaica, og at saken måtte anlegges der. EU-domstolen ble da forelagt et prejudisielt spørsmål om Brusselkonvensjonen kommer til anvendelse når saksøkeren og saksøkte har bopel i samme konvensjonsstat, mens tvisten har visse tilknytningsmomenter til et tredjeland. EU-domstolen uttalte at det var et krav om at rettsforholdet var av internasjonal karakter for at Brusselkonvensjonen skulle komme til anvendelse.²⁸ Dette kravet mente domstolen var oppfylt, selv om saken hadde tilknytning til én konvensjonsstat og et tredjeland, og således ikke omhandlet forholdet mellom flere konvensjonsstater.²⁹ Domstolen fant dermed at Brusselkonvensjonen kom til anvendelse.³⁰

Owusu-saken omhandlet videre forum non conveniens-doktrinen, som går ut på at en domstol kan gi avkall på sin kompetanse i saken til fordel for en domstol i en annen stat, dersom domstolen i denne staten vil være et mer hensiktsmessig forum for tvisten.³¹ Det neste spørsmålet i saken var om denne doktrinen førte til at engelske domstoler måtte gi avkall på sin kompetanse, fordi det ville være mer hensiktsmessig at saken ble ført for domstolen i Jamaica. EU-domstolen svarte benektende på dette, og uttalte at den ensartete anvendelse av Brusselkonvensjonens regler ellers ville svekkes, ettersom forum non conveniens-doktrinen kun anvendes av et begrenset antall konvensjonsstater.³² EU-domstolen fant dermed at saken kunne anlegges for engelske domstoler.

Etttersom EU-domstolens rettspraksis angående Brusselkonvensjonen og Brusselforordningen(e) skal tas hensyn til ved tolkningen av Luganokonvensjonen, kunne det se ut til at det holder at saksøkte er fra en Luganostat, for at konvensjonen skal komme til anvendelse.

Høyesterett kom imidlertid til et annet resultat i Trico-saken.³³ Her hadde et selskap med hjemting i Singapore reist søksmål for norske domstoler mot det norske aksjeselskapet Trico

²⁸ *Owusu*, C-281/02 (premiss 25).

²⁹ *Owusu*, C-281/02 (premiss 26).

³⁰ *Owusu*, C-281/02 (premiss 35).

³¹ *Owusu*, C-281/02 (premiss 8).

³² *Owusu*, C-281/02 (premiss 43).

³³ Rt. 2012 s. 1951 (dissens 3-2).

Subsea AS. Saksøker krevde betaling av meglerkommisjon etter salg av to av Trico Subseas skip. Spørsmålet i saken var om en part med tilknytning til et tredjeland kunne reise sak ved norske domstoler i medhold av Luganokonvensjonen. Den eneste tilknytningen saken hadde til Norge, var at saksøkte hadde bosted i landet. Saken ble avgjort under dissens, og flertallet fant at saken ikke ble regulert av Luganokonvensjonen.

Mindretallet mente at det ikke var et krav om at saksøker måtte ha tilknytning til en konvensjonsstat for at Luganokonvensjonen skulle komme til anvendelse. Det ble som støtte for standpunktet blant annet vist til Group Josi-saken, og at EU-domstolen her fant at Brusselkonvensjonens regler kom til anvendelse mellom saksøkte som var hjemmehørende i en konvensjonsstat, og en saksøker som var hjemmehørende i et tredjeland.³⁴ Mindretallet fant videre at det ikke var et krav om at tvisten måtte ha tilknytning til en konvensjonsstat når saksøker var hjemmehørende i et tredjeland, med støtte i blant annet en naturlig språklig forståelse av ordlyden i Luganokonvensjonen artikkel 2 og forarbeidene som henviste til Owusu-saken.³⁵ Mindretallet fremhevet at det etter Owusu-saken ikke er rom for en forum non conveniens-vurdering.³⁶

Flertallet mente at konvensjonen ikke har til formål å gi rettigheter til rettssubjekter i en tredjestat, og fremhevet hvorfor det ville være uheldig å komme til motsatt løsning:

«Parten hjemmehørende i et tredjeland ville etter konvensjonen kunne få rett til å reise sak ved motpartens hjemting, mens parten i Luganostaten ikke har noen korresponderende rett og bare kan reise sak i tredjelandet dersom nasjonal rett der åpner for det. Tilsvarende ubalanse ville oppstå på pliktsiden: Parten i Luganoområdet ville ha plikt til å ta imot søksmål ved hjemtinget også fra parter fra tredjeland, mens parter fra stater som ikke har undertegnet konvensjonen selvsagt ikke kan pålegges noen tilsvarende plikt i medhold av konvensjonen. Dersom en slik ordning var ment

³⁴ Rt. 2012 s. 1951 (premiss 43-48).

³⁵ Rt. 2012 s. 1951 (premiss 52-53).

³⁶ Rt. 2012 s. 1951 (premiss 57-61).

innført, ville det vært naturlig at dette var klart uttrykt i konvensjonen, eller var utviklet gjennom sikker rettspraksis. Etter mitt syn er det ikke tilfellet».³⁷

Videre fremhevet flertallet at både tvistelovens forarbeider og juridisk teori har lagt til grunn at forutsetningen for at Luganokonvensjonen skal komme til anvendelse, er at partene eller tvisten har tilknytning til en konvensjonsstat.³⁸

I motsetning til mindretallet, mente flertallet at EU-domstolens avgjørelser i Group Josi- og Owusu-saken ikke kunne føre til en annen tolkning. I Owusu-saken var spørsmålet om tvisten var internasjonal, når partene var hjemmehørende i samme konvensjonsstat, og tvisten hadde tilknytning til en tredjestat. Flertallet uttalte at det at EU-domstolen hadde svart bekreftende på dette, ikke kunne være avgjørende for foreliggende sak, som utvilsomt var internasjonal. At domstolen kom til at forum non conveniens-doktrinen var problematisk innenfor Brusselkonvensjonens anvendelsesområde, kunne etter flertallets mening ikke si noe om grensene for doktrinens alminnelige anvendelsesområde.³⁹ Flertallet synes å mene at Owusu-saken skilte seg fra den foreliggende sak, ettersom både saksøkeren og en av de saksøkte var hjemmehørende i en konvensjonsstat, noe som ikke var tilfellet for saken de sto ovenfor.

I Group Josi-saken var det saksøker som hevdet at konvensjonen ikke kom til anvendelse, og EU-domstolen kom til at saksøkte kunne kreve at saken ble reist ved hans hjemting, selv om saksøker kom fra et tredjeland. Flertallet fant dermed at EU-domstolens avgjørelse ikke kunne gi støtte til at en saksøker fra et tredjeland kunne påberope seg konvensjonen.⁴⁰ Her var det også klart at selve saksforholdet hadde tilknytning til en konvensjonsstat. I saken var det altså et spørsmål om valg mellom to verneting, som begge var i konvensjonsstater. Dermed mente Høyesterett at dersom saksøker ikke har tilknytning til en konvensjonsstat, er det et krav om at både saksøkte og saksforholdet har en slik tilknytning. Etter Trico-saken er det dermed avgjort at dersom saksøker ikke har hjemsted i en konvensjonsstat, er det et krav om at selve

³⁷ Rt. 2012 s. 1951 (premiss 70).

³⁸ Rt. 2012 s. 1951 (premiss 74-79).

³⁹ Rt. 2012 s. 1951 (premiss 83).

⁴⁰ Rt. 2012 s. 1951 (premiss 82).

tvisten må ha en tilknytning til en annen konvensjonsstat, for at Luganokonvensjonen skal få anvendelse.

Flertallets avgjørelse i Trico-saken har blitt kritisert av Cordero-Moss. Hun mener at det burde holde at kun saksøkte har tilknytning til en konvensjonstat, og at saksøker og saksforholdet slik kan ha tilknytning til et tredjeland. Begrunnelsen er at en slik anvendelse av reglene ikke kan føre til at tredjelandets prosessuelle regler får utilsiktet virkning i f.eks. Norge, og at det dermed ikke er grunn til å dele flertallets syn.⁴¹ Imidlertid er det ikke det som gjør anvendelsen problematisk. Det uheldige er, som flertallet fremhevet, at parter fra tredjeland som ikke har forpliktet seg til Luganokonvensjonen, i praksis skulle få flere valg mellom verneting, enn parter hjemmehørende i konvensjonsstater, som kun har forpliktet seg overfor andre konvensjonsstater.

Cordero-Moss mener videre at Luganokonvensjonens vernetingsregler ikke er regler som skal regulere forhold mellom konvensjonstater, og at de ikke skaper fordeler og ulemper statene imellom.⁴² Det følger imidlertid klart av Luganokonvensjonens fortale at de kontraherende parter er fast bestemt på å «styrke rettsvernet i sine territorier for personer med tilhold der», og videre at en utvidelse av prinsippene i Brusselforordningen til å omfatte konvensjonspartene, vil «styrke det juridiske og økonomiske samarbeidet». Det er dermed rimelig klart at Luganokonvensjonen regulerer forholdet mellom konvensjonstatene, og dersom tredjeparter skulle kunne påberope seg konvensjonen, kunne det være til ulempe for de kontraherende statene.

3.2 Søksmål mot personer med «bosted i en konvensjonsstat»

Luganokonvensjonen artikkel 5 kommer til anvendelse når det reises søksmål mot en «person som har bosted i en konvensjonsstat». De personer som omfattes, er for det første fysiske personer. Videre omfattes også selskap eller annen juridisk person, jf. konvensjonens artikkel 60. Som «annen juridisk person» regnes sammenslutninger organisert som et

⁴¹ Cordero-Moss, s. 38-39.

⁴² Cordero-Moss, s. 38.

selvstendig rettssubjekt.⁴³ Hva som skal regnes som personens bosted, er opp til den nasjonale retts egne interne rett, jf. konvensjonens artikkel 59 nr. 1. Etter norsk rett anses en fysisk person bosatt der han har sin faste tilknytning, eller har oppholdt seg en viss tid.⁴⁴ Selskaper og andre sammenslutninger har «bosted» der de har sitt vedtektsbestemte sete, hovedadministrasjon eller hovedforretningssted, jf. Luganokonvensjonen artikkel 60 nr. 1.

3.3 Erstatningssak utenfor kontraktsforhold

3.3.1 Innledning

Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3 gjelder verneing for saker om «erstatning utenfor kontraktforhold». I norsk rett er et erstatningsansvar utenfor kontraktsforhold et såkalt deliktansvar.⁴⁵ Erstatningsansvar i kontraktsforhold oppstår vanligvis når en part har misligholdt en kontrakt, og den andre parten således lider et tap. Saker «om kontraktforhold» reguleres av Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 1.

EU-domstolen har i Kalfelis-saken uttalt at Brusselkonvensjonen artikkel 5 nr. 3 gjelder for alle sivile erstatningsrettslige saker som ikke er knyttet til et kontraktsforhold etter artikkel 5 nr. 1.⁴⁶ I denne saken hadde Kalfelis inngått en rekke kontrakter med et luxemburgsk selskap som var datterselskap av en tysk bank, om kjøp og salg av sølv. Etter å ha tapt store summer på kontraktene, anla Kalfelis sak mot den tyske bank og datterselskapet, med krav om både erstatning for kontraktbrudd og erstatning utenfor kontrakt. Spørsmålet i saken var om domstolen som hadde kompetanse til å påkjenne krav etter artikkel 5 nr. 3, også kunne behandle krav etter artikkel 5 nr. 1. Dette svarte EU-domstolen benektende på.⁴⁷ Videre uttalte domstolen at artikkel 5 nr. 3 skal tolkes autonomt, uavhengig av hva konvensjonsstatene definerer som sivil sak og erstatningssak utenfor kontrakt og begrunnet en

⁴³ Skoghøy, *Tvisteløsning*, s. 67.

⁴⁴ Rt. 2007 s. 525 (premiss 19).

⁴⁵ Viggo Hagstrøm og Are Stenvik, *Erstatningsrett*, Oslo 2015, s. 18.

⁴⁶ Dom av 27.09.1988, *Kalfelis*, C-189/87, EU:C:1988:459 (premiss 17).

⁴⁷ *Kalfelis*, C-189/87 (premiss 13).

autonom fortolkning med formålet om å i størst mulig grad sikre likhet og ensartethet for konvensjonsstatenes rettigheter og plikter.⁴⁸ Domstolen understreket deretter at begrepet «erstatning utenfor kontraktsforhold» må fortolkes under henvisning til konvensjonens systematikk og formål.⁴⁹ At artikkel 5 nr. 3 skal fortolkes autonomt, er senere gjentatt flere ganger av EU-domstolen, og er dermed lagt til grunn som et generelt prinsipp.

I dette delkapitlet skal det undersøkes nærmere hvilke saker som faller inn under Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3.

3.3.2 Saker om erstatning

Ettersom artikkel 5 nr. 3 skal tolkes autonomt, må det først undersøkes hva som regnes som sak om *erstatning* i Luganokonvensjonens forstand.

Den engelske ordlyden i Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3 lyder:

«[A person domiciled in a State bound by this Convention may, in another State bound by this Convention, be sued:] in matters relating to tort, delict or quasi-delict, in the courts for the place where the harmful event occurred or may occur».

Det er ingen innholdsmessig forskjell av betydning mellom den engelske ordlyden om henholdsvis «tort» og «delict», da de dekker to forskjellige språklige varianter som begge peker på den vanlige forståelsen av delikt.⁵⁰ Videre gjelder artikkel 5 nr. 3 også, etter engelsk ordlyd, saker om «quasi-delict», og av ordlyden dekkes både erstatningsansvar på grunn av utvist skyld samt uaktsomt ansvar av bestemmelsen.⁵¹

⁴⁸ *Kalfelis*, C-189/87 (premiss 15).

⁴⁹ *Kalfelis*, C-189/87 (premiss 16).

⁵⁰ Ulrich Magnus og Peter Mankowski, *Brussels I Regulation*, 2. utgave, München 2012, s. 234, og Ivar Alvik, ”Lovvalg og jurisdiksjon for ikke-kontraktuelle erstatningskrav”, *Jussens Venner*, s. 281-304, s. 288.

⁵¹ Magnus og Mankowski, s. 234.

Erstatningsbegrepet i artikkel 5 nr. 3 skal forstås vidt.⁵² Med et vidt erstatningsbegrep er det ikke et krav om at det må ha skjedd en skade for at saksøker skal kunne anvende Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3. Preventive søksmål har også blitt godkjent av EU-domstolen, i Henkel-saken⁵³. Her hadde en forbrukerbeskyttelsesorganisasjon reist søksmål med påstand om at en ervervsdrivende pliktet å unnlate å anvende urimelige vilkår i kontrakter med privatpersoner. Søksmålet ble godtatt fremmet, med den begrunnelse at det ville være selvmotsigende å avvise en slik sak, for så å måtte vente på at skaden faktisk inntreffer, når formålet med preventive søksmål nettopp er å hindre at slik skade inntreffer.⁵⁴ For å gjøre det klart at preventive søksmål var tillat, ble tillegget «or may occur» tatt med i ordlyden til Brusselforordningen (44/2001) artikkel 5 nr. 3.⁵⁵

Også negative fastsettelsessøksmål omfattes av artikkel 5 nr. 3. I Folien Fischer-saken⁵⁶ hadde den italienske virksomheten Ritrama antydning at de sveitsiske selskapene Folien Fischer og Fofitecs spesielle salgspraksis i Tyskland, var i strid med konkurranseretten. Folien Fischer og Fofitec anla et negativt fastsettelsessøksmål i Tyskland, om at de ikke var forpliktet til å opphøre sin salgspraksis. Den tyske domstolen mente at, ettersom søksmålet nettopp tilsiktet å fastslå at selskapene *ikke* var erstatningsansvarlig, kunne ikke Brusselforordningen artikkel 5 nr. 3 om erstatningssaker regulere saken. EU-domstolen uttalte at et negativt fastsettelsessøksmål inneholder de samme faktiske og rettslige elementene som en sak som går ut på å fastslå erstatningsansvar.⁵⁷ Søksmålet kunne dermed fremmes etter artikkel 5 nr. 3.

I Reichert-saken⁵⁸ var spørsmålet om omstøtelseskrav fra kreditorer etter franske regler om «actio pauliana», falt inn under artikkel 5 nr. 3. Det tyske ekteparet Reichert hadde gitt deres sønn en eiendom i Frankrike. En av ektefellenes kreditor, en tysk bank, anla sak i Frankrike

⁵² Dom av 30.11.1976, *Bier (Mines de potasse d'Alsace)*, C-21/76, EU:C:1976:166 (premiss 18).

⁵³ Dom av 01.10.2002, *Henkel*, C-167/00, EU:C:2002:555.

⁵⁴ *Henkel*, C-167/00 (premiss 48).

⁵⁵ Andrew Dickinson og Eva Lein, *The Brussels I Regulation Recast*, Oxford 2015, s. 155.

⁵⁶ Dom av 25.10.2012, *Folien Fischer*, C-133/11, EU:C:2012:664.

⁵⁷ *Folien Fischer*, C-133/11 (premiss 48).

⁵⁸ Dom av 26.03.1992, *Reichert*, C-261/90, EU:C:1992:149.

med påstand om at gaven måtte omstøtes. EU-domstolen uttalte at et omstøtelseskrav ikke har til formål å kjenne debitor erstatningspliktig, men å fastslå at debtors disposisjon var ugyldig og skal tilbakeføres.⁵⁹ Et omstøtelseskrav fra kreditorer er altså ikke et krav om erstatning etter artikkel 5 nr. 3.

Høyesterett har i Rt. 2009 s. 572 tolket Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3 slik at bestemmelsen heller ikke regulerer tilbakeføringskrav etter den norske aksjeloven⁶⁰ § 3-7. I saken hadde en eneaksjonær og styreleder i et selskap besluttet å utbetale et ekstraordinært utbytte på feilaktig grunnlag. Selskapet reiste krav mot styrelederen om tilbakeføring av utbyttet, og tok ut stevning ved norske domstoler etter Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3. Saksøkte, som hadde bopel i Sverige, gjorde gjeldende at saken måtte avvises ettersom det ikke gjaldt et krav om erstatning utenfor kontraktsforhold etter artikkel 5 nr. 3.

Høyesteretts ankeutvalg viste til Reichert-saken om at krav om omstøtelse etter regler om «actio pauliana» ikke er omfattet av artikkel 5 nr. 3, og at et tilbakeføringskrav må ha samme stilling som et omstøtelseskrav.⁶¹ Videre viste ankeutvalget til at et tilbakeføringskrav i norsk rett ikke er et erstatningskrav. Ankeutvalget mente at ettersom det består et kontraktsforhold mellom selskapet og aksjonæren som har mottatt utbyttet, må et tilbakeføringskrav omfattes av Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 1, og ikke artikkel 5 nr. 3.⁶²

Etter dette omfattes hverken omstøtelseskrav eller tilbakeføringskrav av Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3.

Når det gjelder tilbakesøkingsskrav etter reglene om *condictio indebiti*, er det noe uklart om slike krav regnes som erstatningskrav. Reglene om *condictio indebiti* omhandler retten til å kreve restitusjon for et beløp som debitor feilaktig har lagt til grunn at han var pliktig til å betale. I Kalfelis-saken mente saksøkte at han både hadde et krav på erstatning utenfor kontrakt, et krav på erstatning for tilsidesettelse av kontraktsforpliktelse, og et tilbakesøkingsskrav. EU-domstolen uttalte at retten som har jurisdiksjon, kun kan pådømme

⁵⁹ Reichert, C-261/90 (premiss 19).

⁶⁰ Lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven).

⁶¹ Rt. 2009 s. 572 (premiss 25).

⁶² Rt. 2009 s. 572 (premiss 25).

kravet om erstatning utenfor kontrakt, men sa ingenting om hvorvidt et tilbakesøkingsskrav kan regnes som et slikt krav.⁶³ Mankowski mener at et slikt krav, som er basert på urettmessig berikelse, er omfattet av artikkel 5 nr. 3, og at Kalfelis-saken i hvert fall ikke taler *mot* en slik tolkning, ettersom EU-domstolen er taus om dette.⁶⁴ På den annen side er det for saker om *condictio indebiti*, i likhet med *actio pauliana* i Reichert-saken, ikke meningen å kjenne saksøkte erstatningspliktig, men å fastslå at disposisjonen er ugyldig og at den skal tilbakeføres. Dette taler for at *condictio indebiti* ikke omfattes av artikkel 5 nr. 3.

I Siemens-saken⁶⁵ var spørsmålet om hvorvidt et tilbakesøkingsskrav omfattes av artikkel 5 nr. 3. Her hadde saksøker, et østerriksk selskap, blitt pålagt en bot av konkurransemyndighetene i Ungarn. Etter at selskapet hadde betalt boten og innbrakt den for de ungarske forvaltningsdomstolene, ble det stadfestet at botens beløp var for høyt. Saksøker gikk dermed til sak om å få tilbakebetalt det overskytende. EU-domstolen kom til at bøter som er pålagt av en administrativ myndighet som utøver offentligrettslige beføyelser, hører inn under «administrative anliggender» og ikke under «det civil- og handelsrettlige område» som er Brusselforordningens anvendelsesområde.⁶⁶ Saken falt ikke inn under Brusselforordningen, og domstolen behandlet dermed ikke spørsmålet om hvorvidt tilbakesøkingsskrav omfattes av artikkel 5 nr. 3.

Generaladvokaten drøftet imidlertid dette spørsmålet utførlig i sitt forslag til avgjørelse i Siemens-saken.⁶⁷ Han mente at et tilbakesøkingsskrav klart ikke omfattes av artikkel 5 nr. 3. For det første begrunnes dette med at saksøker ikke har lidt et tap, men at saksøkte snarere har oppnådd en gevinst.⁶⁸ Det har dermed ikke skjedd en «skadetilføjelse» etter den danske ordlyden, men en ugrunnet berikelse, og saken kan dermed ikke anses som en erstatningssak utenfor kontrakt. For det andre mente generaladvokaten at en anvendelse av artikkel 5 nr. 3 forutsetter at saksøkte er ansvarlig for saksøktes tap, mens et slikt krav ikke kan utledes etter

⁶³ *Kalfelis*, C-189/87 (premiss 21).

⁶⁴ Magnus og Mankowski, s. 235.

⁶⁵ Dom av 28.07.2016, *Siemens*, C-102/15, EU:C:2016:607.

⁶⁶ *Siemens*, C-102/15 (premiss 34).

⁶⁷ Forslag til avgjørelse fra generaladvokat Wahl fremsatt 07.04.2016, C-102/15, EU:C:2016:225.

⁶⁸ Generaladvokat Wahls forslag til avgjørelse (punkt 61).

reglene om *condictio indebiti*.⁶⁹ Videre mente generaladvokaten at selv om EU-domstolen i Kalfelis-saken ikke uttaler seg om spørsmålet, var oppmerksomheten rettet mot iboende forskjeller mellom erstatningskrav utenfor kontrakt og tilbakesøkningskrav.⁷⁰ Også det faktum at *actio pauliana*-krav ikke omfattes av artikkel 5 nr. 3, mente generaladvokaten taler for at heller ikke *condictio indebiti* omfattes.⁷¹ Videre viste generaladvokaten til andre EU-forordninger som skiller mellom saker om erstatning utenfor kontrakt på den ene siden, og saker om gjenopprettelse av en tidligere tilstand og tilbakelevering på den andre.⁷²

Selv om EU-domstolen ennå ikke har behandlet spørsmålet om *condictio indebiti* faller inn under Brusselforordningen artikkel 5 nr. 3 som sak om erstatning utenfor kontraktsforhold, kan man etter dette trolig besvare spørsmålet benektende.

3.3.3 Erstatning «utenfor kontraktsforhold»

Det må videre klarlegges hva som regnes som en sak «utenfor kontraktsforhold», og som da vil falle inn under artikkel 5 nr. 3. Ettersom bestemmelsen er komplementær i forhold til artikkel 5 nr. 1, som gjelder saker om kontrakt, må grensen mellom disse to bestemmelsene undersøkes.

I *Handte*-saken⁷³ kom EU-domstolen med uttalelser om hva som regnes som et kontraktsforhold. Det franske selskapet TMCS hadde inngått en kontrakt med et sveitsisk firma, om kjøp av to poleringsmaskiner. Disse maskinene var fremstilt av den britiske produsenten *Handte*. TMCS anla sak mot både det sveitsiske og det britiske firmaet, med påstand om erstatning for det tap TMCS led som følge av at maskinene ikke kunne brukes. Spørsmålet var om det forelå et kontraktsforhold mellom TMCS og det britiske firmaet, slik at erstatningssaken ble regulert av artikkel 5 nr. 1. EU-domstolen uttalte at for at artikkel 5 nr. 1 skulle komme til anvendelse, måtte den erstatningsansvarlige handling være

⁶⁹ Generaladvokat Wahls forslag til avgjørelse (punkt 62).

⁷⁰ Generaladvokat Wahls forslag til avgjørelse (punkt 64).

⁷¹ Generaladvokat Wahls forslag til avgjørelse (punkt 65).

⁷² Generaladvokat Wahls forslag til avgjørelse (punkt 73).

⁷³ Dom av 17.06.1992, *Handte*, C-26/91, EU:C:1992:268.

en tilsidesettelse av kontraktsforpliktelse som var frivillig inngått.⁷⁴ EU-domstolen har gjentatt dette i en rekke avgjørelser, og det avgjørende for anvendelsen av artikkel 5 nr. 1 er dermed om begge parter frivillig har påtatt seg kontraktsforpliktelse.

Videre uttalte EU-domstolen at det ikke forelå et kontraktsforhold mellom den senere kjøper og produsenten, ettersom produsenten ikke hadde påtatt seg en kontraktlig forpliktelse overfor den senere kjøper.⁷⁵ Indirekte kontraktsforhold omfattes således ikke av artikkel 5 nr. 1. Dersom det foreligger et indirekte kontraktsforhold mellom partene i en erstatningssak, vil saken dermed reguleres av Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3.

Handte-saken illustrerer også at produktansvarskrav faller inn under artikkel 5 nr. 3, så lenge det ikke foreligger kontrakt mellom partene. Også person- og tingskader som volderes av produktet, reguleres av artikkel 5 nr. 3.⁷⁶ EU-domstolen har behandlet saker om produktansvar for både tingskade og personskade under artikkel 5 nr. 3, i henholdsvis Zuid-Chemie-saken⁷⁷ og Kainz-saken⁷⁸. Imidlertid gjaldt begge disse sakene, i likhet med Handte-saken, indirekte kontraktsforhold. I Zuid-Chemie-saken hadde Zuid-Chemie bestilt et produkt av en virksomhet, som igjen hadde bestilt produktet fra virksomheten Filippo's.⁷⁹ Zuid-Chemie anla sak mot Filippo's, og det forelå ikke et direkte kontraktsforhold mellom partene. I Kainz-saken hadde en forbruker kjøpt en sykkel av en forhandler, som igjen hadde fått sykkelen fremstilt av en fabrikk. Kainz styrket av sykkelen som følge av at flere sykkeldeler falt fra hverandre, og gikk til erstatningssøksmål mot fabrikk. Heller ikke mellom Kainz og fabrikk forelå et direkte kontraktsforhold. Erstatning for produktskade reguleres altså av Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3, dersom kravet ikke bygger på kontraktsrettslige ansvarsregler.

⁷⁴ *Handte*, C-26/91 (premiss 15).

⁷⁵ *Handte*, C-26/91 (premiss 16).

⁷⁶ Magnus og Mankowski, s. 238.

⁷⁷ *Zuid-Chemie*, C-189/08.

⁷⁸ Dom av 16.01.2014, *Kainz*, C-45/13, EU:C:2014:7.

⁷⁹ Se mer om Zuid-Chemie-saken under punkt 3.4.2.1.

I Tacconi-saken⁸⁰ var spørsmålet om et søksmål, på bakgrunn av et prekontraktuelt forhold, var å regne som en sak om kontrakt. Selskapet BN hadde inngått en avtale med et tysk selskap, om kjøp av et støpningsanlegg. Det italienske selskapet Tacconi hadde allerede inngått en avtale med BN om at det skulle lease anlegget, noe det tyske selskapet hadde samtykket til. Da det tyske selskapet uberettiget nektet å selge anlegget til BN, kom aldri kontrakten mellom dem i stand. Tacconi gikk til søksmål mot det tyske selskapet med krav om erstatning. EU-domstolen uttalte at dersom partene ennå ikke har inngått kontraktsforhold, men bare foretatt forberedende forhandlinger, og det foreligger et såkalt prekontraktuelt forhold, faller saken utenfor krav om erstatning i kontraktsforhold.⁸¹ Domstolen begrunnet dette med at partene ikke frivillig har påtatt seg forpliktelser uten ennå å ha inngått en kontrakt.⁸² Likevel kan partene ha et lojalt ansvar ovenfor hverandre, og brudd på dette ansvaret faller da «utenfor kontraktsforhold».⁸³

Det er imidlertid ikke nødvendig at det er inngått en skriftlig kontrakt, da det også ved stilltiende kontrakter anses å foreligge et kontraktsforhold mellom partene.⁸⁴ Hvorvidt det faktisk foreligger en stilltiende kontrakt mellom partene, er opp til nasjonal rett å avgjøre.⁸⁵

I ÖFAB-saken⁸⁶ var spørsmålet om et erstatningskrav på bakgrunn av rettsbrudd i selskapsforhold ble regulert av artikkel 5 nr. 3. Det svenske selskapet Copperhill hadde suspendert sine betalinger på grunn av økonomiske vanskeligheter. To selskaper som hadde fordringer hos Copperhill, solgte disse til det svenske selskapet Invest. Invest gikk til søksmål mot et nederlandsk styremedlem og en nederlandsk aksjonær i Copperhill, med påstand om at de var erstatningsansvarlige etter å ha tillatt selskapet å fortsatt drive virksomhet til tross for at det var underkapitalisert. Spørsmålet i saken var blant annet om saksøkte var erstatningsansvarlig utenfor kontraktsforhold.

⁸⁰ Dom av 17.09.2002, *Tacconi*, C-334/00, EU:C:2002:499.

⁸¹ *Tacconi*, C-334/00 (premiss 26).

⁸² *Tacconi*, C-334/00 (premiss 24).

⁸³ *Tacconi*, C-334/00 (premiss 25).

⁸⁴ Dom av 14.07.2016, *Granarolo SpA*, C-196/15, EU:C:2016:559 (premiss 23-24).

⁸⁵ *Granarolo SpA*, C-196/15 (premiss 25).

⁸⁶ Dom av 18.07.2013, *ÖFAB*, C-147/12, EU:C:2013:490.

EU-domstolen henviste til deres tidligere praksis om at anvendelsen av artikkel 5 nr. 1 avhenger av at saksøkte har påtatt seg en frivillig forpliktelse overfor saksøker.⁸⁷ EU-domstolen fant at de saksøkte i ÖFAB-saken hadde forsømt deres *lovbestemte* forpliktelser, og at de dermed ikke hadde påtatt seg en frivillig forpliktelse.⁸⁸ Søksmålet måtte dermed reguleres av artikkel 5 nr. 3, og ikke artikkel 5 nr. 1.

Når det gjelder regresskrav, antas det i juridisk teori at dersom det forelå et kontraktsforhold mellom skadelidte og skadevolder, faller kravet inn under artikkel 5 nr. 1.⁸⁹

Subrogasjonsbetraktningen om at tredjepart trer inn i kontraktsforholdet mellom skadelidte og skadevolder, legges trolig til grunn.⁹⁰ Det følger av *Frahuil*-saken⁹¹ at også for regressøksmål må skadevolder frivillig ha inngått en kontraktsforpliktelse overfor skadelidte. I saken var en importør skyldig toll, og skyldbeløpet ble innfridd av en kausjonist. Kausjonisten hadde imidlertid kun overfor tollmyndigheten forpliktet seg til å betale importørens gjeld.

Importøren var ikke en del av kausjonistavtalen, og hadde således ikke påtatt seg en frivillig forpliktelse.⁹² Artikkel 5 nr. 1 kunne dermed ikke anvendes på saksforholdet.

3.4 Det sted der skaden ble «voldt», «oppsto» eller «der dette kan komme til å skje»

Det følger av Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3 at erstatningssaken kan anlegges på det sted der skaden ble «voldt» eller «oppsto», eller «der dette kan komme til å skje». Av den norske ordlyden synes det som om det går et skille mellom handlingssted og skadested, ved at ordlyden «det sted skaden ble voldt», kan tolkes som handlingssted, mens det sted skaden

⁸⁷ ÖFAB, C-147/12 (premiss 33).

⁸⁸ ÖFAB, C-147/12 (premiss 36).

⁸⁹ Dickinson og Lein, s. 145.

⁹⁰ Berte-Elen Konow, «Erstatningsverneting i saker utenfor kontraktsforhold» i *Nybrott og odling. Festskrift til Nils Nygaard på 70-årsdagen*, Bergen 2002 s. 181-197, s. 189.

⁹¹ Dom av 05.02.2004, *Frahuil*, C-265/02, EU:C:2004:77.

⁹² *Frahuil*, C-265/02 (premiss 25).

«oppsto», kan tolkes som skadested. Handlingsstedet er da det sted hvor skadevolder foretok den handling som medførte erstatningsansvar. Skadested er det sted skaden inntrådte.

Den engelske ordlyden lyder «the place where the harmful event occurred», og er ikke videre definert. Et skille mellom handlings- og skadested er ikke uten videre klart etter den engelske teksten. EU-domstolen har imidlertid i Bier-saken slått fast at det skilles mellom handlingssted og skadested dersom disse er på ulike steder, og det er da valgfrihet mellom disse.⁹³ I saken hadde et nederlandsk gartneri saksøkt en fransk virksomhet som hadde sluppet ut store mengder salt i Rhinen. Ettersom gartneriet vannet plantene med vann fra Rhinen, medførte vannets saltinnhold at gartneriets produksjon ble skadet. Den skadegjørende handlingen skjedde i Frankrike, mens skaden inntrådte i Nederland, og spørsmålet var på hvilket sted «the harmful event occurred». Det hadde betydning for spørsmålet om hvilken stats domstol som hadde jurisdiksjon over saken, Frankrike eller Nederland.

EU-domstolen uttalte at dersom man skulle anse handlingsstedet som eneste tilknytningsmoment, ville det medføre at konvensjonens artikler 2 og 5 nr. 3 i flere saker ville sammenfalle, og at artikkel 5 nr. 3 dermed ville miste sin tilsiktede virkning.⁹⁴ Som nevnt er hovedregelen etter artikkel 2 at søksmål skal anlegges ved saksøktes hjemsted. Det er sannsynlig at en skadevolder som regel foretar handlinger ved sitt bosted, og handlingsstedet i en erstatningssak vil dermed oftest sammenfalle med saksøktes hjemsted. Videre uttalte EU-domstolen at dersom man skulle anse skadestedet som eneste tilknytning, ville dette på en uhensiktsmessig måte utelukke at domstolen som er særlig tett tilknyttet skadens årsak, fikk jurisdiksjon over saken.⁹⁵

Grunnen til at det er valgfrihet mellom disse to stedene, er altså at domstolene ved både handlingsstedet og skadestedet kan være godt egnet til å klarlegge faktum og innhente bevis. Da det ikke er mulig å avgjøre på forhånd hvilke av disse steder som er best egnet, må det nødvendigvis være valgfrihet mellom dem i hver enkelt sak.

⁹³ *Bier (Mines de potasse d'Alsace)*, C-21/76 (premiss 19).

⁹⁴ *Bier (Mines de potasse d'Alsace)*, C-21/76 (premiss 20).

⁹⁵ *Bier (Mines de potasse d'Alsace)*, C-21/76 (premiss 21).

Det er imidlertid verdt å nevne at EU-domstolen flere ganger har understreket at erstatningsvernetingsbestemmelsen ikke har til formål å styrke den svake part.⁹⁶ Valgfriheten er dermed ikke utformet som en fordel for skadelidte saksøker. Poenget med bestemmelsen er at erstatningssaker skal anlegges der det er mest hensiktsmessig med tanke på domstolens nærhet til saken.

3.4.1 Handlingssted

Handlingsstedet er stedet skaden ble «voldt», jf. ordlyden i Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3. Dette er altså stedet der skadevolder har utført den ansvarsbetingende handling. Det er likevel ikke et krav om aktiv handling, da også unnløtelshandlinger kan pådra erstatningsansvar.⁹⁷ I den ovennevnte Bier-saken slo EU-domstolen også fast at det må være årsakssammenheng mellom skaden og handling.⁹⁸

Det er imidlertid ikke alltid like lett å avgjøre hva som er den skadevoldende handling, dersom flere handlinger skjer etter hverandre og alle fører til skaden. I Shevill-saken⁹⁹ gikk britiske Shevill til søksmål mot en fransk avis med påstand om erstatning for ærekrenkende påstander trykket i avisen. Spørsmålet i saken var blant annet hvilket medlemslands domstoler som hadde jurisdiksjon, ettersom avisen ble trykket i Frankrike, men også solgt i flere andre europeiske land. Domstolen fant at handlingsstedet var i Frankrike, ettersom det var her avisen var distribuert.¹⁰⁰ Stedene avisen ble solgt, var altså ikke å regne som handlingssted. Dette kan tyde på at handlingsstedet må avgjøres ut fra hva som er det avgjørende faktiske element.¹⁰¹ Det avgjørende element som førte til skaden i denne saken, var således at avisen med selve innholdet ble trykket.

⁹⁶ Se for eksempel Kainz-saken, C-45/13 (premiss 31).

⁹⁷ Magnus og Mankowski, s. 243.

⁹⁸ *Bier (Mines de potasse d'Alsace)*, C-21/76 (premiss 16).

⁹⁹ Dom av 07.03.1995, *Shevill*, C-68/93, EU:C:1995:61.

¹⁰⁰ *Shevill*, C-68/93 (premiss 24).

¹⁰¹ Alvik, s. 290.

3.4.1.1 Krenkelse av intellektuell eiendomsrett

Wintersteiger-saken¹⁰² omhandlet handlingssted ved krenkelse av intellektuell eiendomsrett. Den østerrikske virksomheten Wintersteiger reiste sak mot den tyske virksomheten Products 4U, med krav om erstatning for krenkelse av varemerket «Wintersteiger». Begge virksomhetene produserte snowboardservicemaskiner. Products 4U solgte også tilbehør til Wintersteiger, og hadde dermed registrert søkeordet «Wintersteiger» i sin reklameannonse på Googles tyske domene «google.de». Dette førte til at en ved søk på ordet «Wintersteiger», fikk opp Products 4Us annonse i søkeresultatene. Wintersteiger gjorde gjeldende at Products 4U hadde krenket deres varemerke, og saken ble anlagt i Østerrike, ettersom Wintersteiger mente at nettstedet «google.de» også kunne konsulteres der. Saksøker bestred at saken kunne anlegges i Østerrike, ettersom nettstedet «google.de» kun henvendte seg til tyske brukere. EU-domstolen kom til at den skadegjørende handling var annonsørens (Products 4U) iverksettelse av den tekniske prosess for fremvisning av annonsen.¹⁰³ Videre fastslo domstolen at det sted hvor annonsøren var etablert, var det stedet denne iverksettelsen bestemmes, og således måtte regnes som handlingssted.¹⁰⁴

3.4.1.2 Flere skadevoldere

Dersom flere personer har begått skadevoldende handlinger, er en fastsettelse av handlingsstedet nødvendigvis avhengig av hvor hver skadevolder handlet. Dersom skadevolderne har handlet på forskjellige steder, oppstår flere alternative handlingssteder.

I Melzer-saken¹⁰⁵ var dette tilfelle. Saksøker Melzer, med bopel i Tyskland, ble kunde i et tysk selskap. Selskapet åpnet en konto i Melzers navn hos et meglerselskap i England, og selskapet skulle utføre børshandel for Melzer. Dette endte med at Melzer led et stort økonomisk tap. Saksøker mente at de to selskapene ikke informerte godt nok om risikoen forbundet med den bestemte børshandelen, og heller ikke om provisjonsavtalen som forelå mellom dem. Det tyske og det engelske selskapet hadde foretatt handlinger fra henholdsvis

¹⁰² Dom av 19.04.2012, *Wintersteiger*, C-523/10, EU:C:2012:220.

¹⁰³ *Wintersteiger*, C-523/10 (premiss 34).

¹⁰⁴ *Wintersteiger*, C-523/10 (premiss 37).

¹⁰⁵ Dom av 16.05.2013, *Melzer*, C-228/11, EU:C:2013:305.

Tyskland og England. Melzer gikk til sak mot det engelske selskapet med påstand om at selskapet var erstatningspliktig ved å ha medvirket til den forsettlige og rettstridige skade som det tyske selskapet forvoldte. Søksmålet ble reist for tyske domstoler. Spørsmålet i saken var om stedet det tyske selskapet hadde handlet, kunne legges til grunn for det engelske selskapet, i og med at det engelske selskapet hadde medvirket til skaden.

Etter tysk sivilprosess kan medgjerningsmenn eller medskyldige saksøkes på handlingsstedet for hovedgjerningsmannen.¹⁰⁶ EU-domstolen kom til at denne nasjonale regelen ikke kunne anvendes i forbindelse med Brusselordningen. En anvendelse av regelen ville føre til forskjellige løsninger i medlemsstatene, og da kunne saksøkte vanskelig forutse hvor han ville bli saksøkt.¹⁰⁷ Etter dette fant EU-domstolen at artikkel 5 nr. 3 ikke åpner for at saksøker kan anlegge sak for en domstol på det sted saksøkte ikke selv har handlet.

I en situasjon med flere skadevoldere følger det av Luganokonvensjonen artikkel 6 nr. 1 at saksøkte kan saksøkes ved domstolene for det sted hvor én av de saksøkte har bosted, dersom kravene er så nært forbundet at det er ønskelig å forene dem. På bakgrunn av denne regelen påpekte EU-domstolen at saksøker kunne anlegge sak mot alle skadevoldere, ved én av skadevolderne sitt hjemting.¹⁰⁸ På den måten kunne Melzer likevel anlegge sak mot det engelske selskapet for tyske domstoler, men da måtte begge selskapene saksøkes.

EU-domstolen kom dermed til at artikkel 5 nr. 3 ikke gav den tyske domstolen kompetanse til å pådømme en sak mot en engelsk skadevolder som ikke hadde foretatt handlinger i Tyskland.

Denne argumentasjonen har blitt kritisert av flere på nyhets- og diskusjonsportalen www.conflictoflaws.net som omhandler internasjonal privatrett.¹⁰⁹ Framsatte argumenter her, som taler for en løsning lik den tyske sivilprosessen, er for det første at det ikke burde komme som en overraskelse på en medvirker å få handlingen pådømt på stedet for hovedhandlingen, ettersom han har bidratt til hovedhandlingen.¹¹⁰ Regelen kan slik anses å være

¹⁰⁶ *Melzer*, C-228/11 (premiss 17).

¹⁰⁷ *Melzer*, C-228/11 (premiss 34-35).

¹⁰⁸ *Melzer*, C-228/11 (premiss 39).

¹⁰⁹ <http://conflictoflaws.net/2013/ecj-refuses-to-extend-the-scope-of-article-5-3-brussels-i-regulation-to-coperpetrator/> (sist besøkt 20.12.2016).

¹¹⁰ Se innleggets første kommentar av Jan von Hein, jusprofessor ved Universität Freiburg, Tyskland.

forutberegnelig. For det andre kan det være en god grunn til at skadelidte kan ønske å saksøke kun én skadevolder om gangen, ettersom en part i en retts sak ikke etter alle lands rett kan innkalles som vitne.¹¹¹ Det argumenteres også for at en slik regel i det minste burde gjelde for medvirkere, fordi medvirkerens handling er nært tilknyttet hovedhandlingen.¹¹²

Også Mankowski mente, før Melzer-dommen var fattet, at skadelidte, etter artikkel 5 nr. 3, bør kunne anlegge sak mot én skadevolder på et sted han selv ikke handlet. Han mente at eksistensen av artikkel 6 nr. 1, om at man anlegge sak mot flere saksøkte ved den ene saksøktes bosted, ikke i seg selv kan være et motargument.¹¹³

Ved «forum shopping» har saksøker mulighet til å velge å anlegge saken i det landet der lovvalgsreglene utpeker de materielle rettsreglene som saksøker anser å gagne ham best.¹¹⁴

Mankowski mente at en anvendelse av den tyske regelen ikke ville medføre fare for forum shopping ettersom skadelidte bare holder skadevolder ansvarlig der hans «medsammensvorne» har handlet. At skadevolderne så å si fordeler handlingene mellom seg, burde ikke gi utslag i en annen løsning enn hvis hver enkelt skadevolder hadde handlet alene.¹¹⁵

Hi Hotel-saken¹¹⁶ omhandlet også et erstatningssøksmål der to skadevoldere var involvert. En fotograf fremstilte, for Hi Hotel i Nice sin regning, 25 diapositiver av hotellet, og ga hotellet rett til å bruke bildene. Dette ble ikke skriftlig avtalt, men på fakturaen ble det, noe diffust, skrevet «include the rights – only for the hotel hi». Fem år etter fant fotografen ni av bildene i en fotobok i en bokhandel i Tyskland. Fotografen gikk til sak i Tyskland mot hotellet, med påstand om at hotellet hadde krenket hans opphavsrett til fotografiene ved å gi de videre til tredjemann. Spørsmålet var om saken kunne anlegges i Tyskland, når tredjemann handlet her og saksøkte Hi Hotel handlet i Frankrike. EU-domstolen fastslo at Hi Hotel hadde handlet i

¹¹¹ Se innleggets første kommentar av Jan von Hein, jusprofessor ved Universität Freiburg, Tyskland.

¹¹² Se innleggets siste kommentar av Matthias Weller, jusprofessor ved EBS Universität, Tyskland.

¹¹³ Ulrich og Mankowski, s. 247.

¹¹⁴ Cordero-Moss, s. 21.

¹¹⁵ Ulrich og Mankowski, s. 247.

¹¹⁶ Dom av 03.04.2014, *Hi Hotel*, C-387/12, EU:C:2014:215.

Frankrike, altså utenfor jurisdiksjonen for den tyske rett de ble saksøkt for.¹¹⁷ Videre viste domstolen til Melzer-dommen og fastslo at det ikke er mulig å etablere en stedlig kompetanse i forhold til skadevolderen når han ikke har foretatt handlinger i denne retts jurisdiksjon.¹¹⁸ Imidlertid uttalte domstolen at Hi Hotel kunne saksøkes i Tyskland dersom *skaden* inntraff her. Skaden inntraff i Tyskland ettersom saksøkers opphavsrettigheter var beskyttet her, se mer om dette nedenfor under punkt 3.4.2.5. Den tyske domstolen hadde dermed jurisdiksjon over saken på bakgrunn av skadested, ikke handlingssted.¹¹⁹

I Melzer-saken var det prejudisielle spørsmålet kun om handlingsstedet kunne sies å være i Tyskland. EU-domstolen behandlet således ikke spørsmål om skadested. Det er på det rene at Melzer hadde åpnet en konto hos meglerselskapet i London, og skaden kan dermed sies å ha inntrådt i London.¹²⁰ Dermed kunne ikke Melzer ha saksøkt det engelske selskapet i Tyskland basert på skadested. Den eneste måten Melzer da kunne saksøke det engelske selskapet, var ved å anlegge sak i England etter artikkel 5 nr. 3, eller anlegge sak mot begge selskapene for tyske domstoler etter artikkel 6 nr. 1. Ulempen med sistnevnte regel er som nevnt at når begge må saksøkes, kan de ikke føres som vitne i en sak de selv er part i. Videre er jeg enig i kritikken mot Melzer-dommen. Dersom EU-domstolen hadde lagt til grunn en regel om at skadelidte kan velge å anlegge sak mot alle skadevoldere på det sted der én skadevolder handlet, hadde dette vært en ny regel som ikke ville ha ført til forskjellige løsninger i de forskjellige nasjonalstater. Videre var det ikke fjern tilknytning mellom den tyske rett og handlingene som ble foretatt i England, ettersom dette var handlinger som medvirket til «hovedhandlingen» som ble foretatt i Tyskland. Når en skadevolder har valgt sine medgjerningsmenn, må han kunne forutse at søksmål kan anlegges på andre steder enn han selv handlet.

¹¹⁷ *Hi Hotel*, C-387/12 (premiss 30).

¹¹⁸ *Hi Hotel*, C-387/12 (premiss 32).

¹¹⁹ Se også lignende sak i dom av 05.06.2014, *Coty Germany*, C-360/12, EU:C:2014:1318.

¹²⁰ EU-domstolen uttaler seg ikke om dette, men generaladvokaten mener at skaden er inntrådt i London, se forslag til avgjørelse fra generaladvokat N. Jääskinen fremsatt 29.11.2012, C-228/11, EU:C:2012:766 (punkt 32).

3.4.2 Skadested

Etter Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3 kan man, i tillegg til å anlegge sak på handlingsstedet, anlegge sak på stedet der skaden «oppsto». Dette stedet er det vanlig å kalle skadested.

3.4.2.1 Umiddelbart virkningssted

Etter EU-domstolens praksis er det stedet hvor den *umiddelbare* skaden inntreffer, eller det *direkte* tapet oppstår, som skal regnes som skadested. Indirekte skader og tap skal det ses bort fra. I Dumez-saken¹²¹ hadde tyske banker suspendert finansieringen de tidligere hadde lovet en tysk byggherre. Dette medførte at byggingen måtte stanses, og en rekke entreprenørvirksomheter led tap. De franske morselskapene til virksomhetene anla sak mot de tyske bankene med krav om erstatning for det tap de led, som følge av at aksjene i datterselskapet sank i verdi. EU-domstolen uttalte at skadestedet kun er det sted hvor den umiddelbare skadelidte har lidt et tap.¹²² Morselskapenes tap var således kun en indirekte skadefølge, og selskapene var dermed ikke berettiget til å anlegge sak etter artikkel 5 nr. 3.

I Marinari-saken¹²³ hadde en franskmann oppbevart gjeldsbrev i en engelsk bank. Gjeldsbrevene var utstedt i Filippinene, med et meget høyt beløp. Banken anså gjeldsbrevene for å ha tvilsom opprinnelse, og nektet dermed å utlevere dem. Banken underrettet politiet om dette, og franskmannen ble fengslet. Engelske myndigheter frafalt saken, og skadelidte gikk til søksmål mot banken med påstand om krav på erstatning for det tap han led som følge av at banken holdt tilbake gjeldsbrevet, samt for tapet av hans omdømme. EU-domstolen fant at tapet oppstod ved at banken nektet å utlevere gjeldsbrevet, samt ved at han ble fengslet. Saksøkers tap av sitt gode navn og rykte som han følte på i Frankrike, var således et indirekte tap.¹²⁴ Uten en slik regel kunne skadelidte fått valget mellom å anlegge sak på svært mange forskjellige steder, i og med at det kan oppstå mange indirekte tap. Saksøkte kunne vanskelig

¹²¹ Dom av 11.01.1990, *Dumez*, C-220/88, EU:C:1990:8.

¹²² *Dumez*, C-220/88 (premiss 20).

¹²³ Dom av 19.09.1995, *Marinari*, C-364/93, EU:C:1995:289.

¹²⁴ *Marinari*, C-364/93 (premiss 15).

forutsett hvor han ville blitt saksøkt, dersom skadelidte kunne velge mellom alle steder det inntreer en indirekte skade.

EU-domstolen har videre lagt til grunn at skadestedet er det sted hvor den skadevoldende handling har hatt skadelige *virknings*.¹²⁵ I Zuid-Chemie-saken hadde den nederlandske bedriften Zuid-Chemie, som produserte kunstgjødsel, bestilt et stoff som skulle omdannes til gjødsel. Dette stoffet ble produsert i Belgia og sendt til Nederland, hvor Zuid-Chemie omdannet stoffet til kunstgjødsel. Det viste seg at all gjødselen ble ødelagt på grunn av at stoffet var feilprodusert i Belgia. Spørsmålet i saken var om skadestedet var i Belgia, hvor stoffet ble produsert, eller i Nederland, hvor stoffet ble omdannet til gjødsel. EU-domstolen fant at den faktiske skade skjedde i Nederland, da det mangelfulle produkt ble omdannet til kunstgjødsel her, og all gjødselen gikk tapt.¹²⁶ Hadde EU-domstolen funnet at skadested var i Belgia, hadde Zuid-Chemie ikke fått dekket de kostnadene som virksomheten fikk med å produsere gjødselen. Dette begrunnes med at domstolen i landet skaden har inntrådt, kun har jurisdiksjon over den skade som skjedde i dette landet.¹²⁷ Tapet av gjødselen skjedde i Nederland, og belgiske domstoler ville altså ikke hatt jurisdiksjon til å pådømme denne skaden. Skadestedet måtte anses å være Nederland, ettersom det var her stoffet ble omdannet, og denne omdannelsen medførte at produktet ble skadet. Saken viser at selv om det er stedet hvor den umiddelbare skade inntreffer som regnes som skadested, er skadestedet det stedet hvor den skadegjørende handlingens *virkning* inntreffer.

3.4.2.2 Skade inntrådt på flere steder – ærekrenkelser i media

Dersom det har skjedd direkte skade i flere medlemsland, kan saksøker velge å anlegge sak i hvert av disse landene, jf. Shevill-saken omtalt i punkt 3.4.1. I denne saken ble skadested ansett for å være hvert sted avisen ble solgt.¹²⁸ Ettersom avisen blant annet var solgt i Shevills hjemland England, kunne hun anlegge saken for britiske domstoler.

¹²⁵ *Zuid-Chemie*, C-189/08 (premiss 27) og *Kainz*, C-45/13 (premiss 26).

¹²⁶ *Zuid-Chemie*, C-189/08 (premiss 29).

¹²⁷ Se mer om dette nedenfor under punkt 3.4.2.2.

¹²⁸ *Shevill*, C-68/93 (premiss 29).

EU-domstolen presiserte imidlertid at en domstol kun er kompetent til å avgjøre saken for den skade som oppstår i denne retts jurisdiksjon.¹²⁹ Begrunnelsen for dette er at en domstol som ikke er handlingsstedets forum, heller ikke bør ha kompetanse til å avgjøre de deler av saken som omhandler skade som ikke har inntrådt der.¹³⁰ Domstolen vil i motsatt tilfelle ikke være nært tilknyttet de øvrige skadene som har oppstått andre steder. I Shevill-saken var handlingsstedet i Frankrike, der avisen ble trykket, som nevnt i punkt 3.4.1. Ettersom britiske domstoler kun hadde nær tilknytning til den skade som oppstod i England, burde de kun ha kompetanse over den delen av skaden. EU-domstolen uttalte at det riktignok kan være en ulempe at forskjellige domstoler pådømmer forskjellige aspekter av samme sak, men at saksøker alltid kan prøve hele skaden for domstolen på det sted saksøkte har sitt hjemting.¹³¹

En lignende sak ble behandlet av Høyesterett i Rt. 2001 s. 1322. Seks selfangere gikk til søksmål mot Sveriges Television AB og en svensk journalist, med påstand om erstatning for ærekrenkelser og tap av omdømme, etter visningen av en dokumentar om selfangst. Programmet ble sendt i Sverige, men også flere husstander i Norge kunne motta svensk TV. Fem av saksøkerne hadde hjemting i Nord-Troms tingretts rettskrets, mens én hadde bopel i Alta. Saken ble reist for Nord-Troms tingrett, og spørsmålet var om dette var riktig verneting etter Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3. Høyesterett viste til resultatet i Shevill-saken, der skadelidte kunne anlegge sak ved sitt hjemsted i England for skadeforvoldelse som skjedde i Frankrike, og at saksøkerne i den foreliggende sak dermed kunne anlegge saken i Norge.¹³² Førstvoterende uttalte at «Æresfølelsen rammes oftest hvor saksøkerne bor, og det er også der eventuelle beskyldninger har størst betydning for deres omdømme».¹³³ Høyesterett fant dermed at Nord-Troms tingrett var det naturlige verneting i saken, ettersom flertallet av saksøkerne hadde bopel her.

¹²⁹ *Shevill*, C-68/93 (premiss 30).

¹³⁰ Lennart Pålsson, *Bryssel I-förordningen jämte Bryssel- och Luganokonventionerna*, Stockholm 2008, s. 133.

¹³¹ *Shevill*, C-68/93 (premiss 32).

¹³² Rt. 2001 s. 1322, s. 1328.

¹³³ Rt. 2001 s. 1322, s. 1329.

I saken *eDate Advertising mfl.*¹³⁴, som omhandlet spredning av ærekrenkende materiale på et nettsted, fremhevet domstolen forskjellen mellom offentliggjørelse på internett og territorial spredning av medier, som i *Shevill*-saken. Forskjellen ligger i at et innhold på internett blir allestedsværende og kan ses av et ubestemt antall internettbrukere i verden.¹³⁵ Å anvende regelen fra *Shevill*-saken, om at saken kan anlegges i hvert av landene skaden har inntrådt, kan bli kunstig når spredningen har skjedd på internett, ettersom skaden kan ha inntrådt over alt i verden.¹³⁶ Dessuten er det vanskelig å identifisere spredningen i form av en bestemt medlemsstat, og videre også vanskelig å vurdere skaden som oppstod i den enkelte stat. EU-domstolen kom dermed til at saken kunne anlegges for domstolen i det landet hvor skadelidte har sentrum for sine interesser, som oftest vil svare til skadelidtes bosted.¹³⁷ Den *totale* skaden kan da behandles av domstolen ved skadelidtes bosted.

Mens EU-domstolen i *Shevill*-saken fant at domstolen ved skadelidtes hjemting kun hadde kompetanse til å behandle den skaden som oppstod der, fant Høyesterett i Rt. 2001 s. 1322 at søksmålet for den totale krenkelsen kunne anlegges for domstolen i den rettskrets flertallet av saksøkerne bodde. Selv om æresfølelsen oftest rammes der skadelidte bor, og betydningen av å ikke kunne reise sak om den totale skaden da ikke nødvendigvis er stor, er det likevel en prinsipiell forskjell mellom resultatet EU-domstolen kom til i *Shevill*-saken, angående Brusselkonvensjonen artikkel 5 nr. 3, og det resultatet Høyesterett kom til angående Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3. I tillegg til at en persons subjektive æresfølelse rammes, vil som regel en persons objektive omdømme også svekkes. Et tap av omdømme på grunn av injuriekrenkelser i en avis, som i *Shevill*-saken, vil nødvendigvis oppstå på hvert sted avisen er utgitt. Etter Luganokonvensjonen må saksøker anlegge sak ved handlingsstedet for at hele saken skal kunne behandles av samme domstol. Dermed kan det ha stor betydning for hvor man kan anlegge sak, ut fra om saken faller inn under Luganokonvensjonen eller tvisteloven.

Det må imidlertid bemerkes at ærekrenkelser i dagens samfunn ofte vil finne sted på internett. Både aviser, kringkastingssendinger og video er i dag tilgjengelige på internett. Det er stort sett bøker som i dag oftest kun utgis i fysisk form i nærmere bestemte land, men også bøker kan digitaliseres og gjøres tilgjengelig på internett. Etter avgjørelsen i *eDate Advertising mfl.*

¹³⁴ Dom av 25.10.2011, *eDate Advertising mfl.*, forente saker C-509/09 og C-161/10, EU:C:2011:685.

¹³⁵ *eDate Advertising mfl.*, C-509/09 og C-161/10 (premiss 45).

¹³⁶ *eDate Advertising mfl.*, C-509/09 og C-161/10 (premiss 46).

¹³⁷ *eDate Advertising mfl.*, C-509/09 og C-161/10 (premiss 48-49).

vil saksøker, i saker om ærekrenkelse, trolig kunne anlegge sak for den totale skade ved domstolen der han har sentrum for sine interesser. Det krenkende mediet må imidlertid være tilgjengelig på internett. Slik vil de fleste søksmål med påstand om ærekrenkelser trolig kunne anlegges ved saksøkers bosted, uavhengig av om saken reguleres av Luganokonvensjonen eller tvisteloven.

3.4.2.3 Person- og tingskader

Dersom det oppstår fysisk skade på person eller ting, er det relativt lett å avgjøre hva som er skadestedet, ettersom person og ting lett kan lokaliseres. En må se på hvor den umiddelbare skade skjer. Dette oppfyller formålet med artikkel 5 nr. 3, om at domstolen på det sted skaden har oppstått, normalt er best egnet til å avgjøre saken.

3.4.2.4 Alminnelig formuestap

Dersom skaden ikke er en integritetskrenkelse, men et rent formuestap, kan det være vanskeligere å identifisere skadestedet. Formålet med artikkel 5 nr. 3 er at saken føres for den domstolen som har nærmest tilknytning til erstatningskravet. Når et formuestap oppstår på en konto, er det ikke gitt at domstolen på stedet kontoen er opprettet, har noen tilknytning til selve skaden. Den eneste tilknytningen dette stedet har til den oppståtte skade, vil ofte være at skadelidte tilfeldigvis hadde en konto her. Dersom man automatisk anser skadestedet som det sted skaden inntrådte, kan det svekke formålet med artikkel 5 nr. 3.

I Kronhofer-saken¹³⁸ var spørsmålet om hvor skadestedet var for et formuestap som inntraff på en konto. Saksøker var en forretningsmann som var bosatt i Østerrike. Han overførte en transaksjon til en handlekonto i Tyskland, som således ble brukt til kjøp av spekulative opsjonsforretninger på børsen i London. Saksøkte hadde overtalt saksøker til å inngå denne transaksjonen, uten å opplyse om risikoen. En del av beløpet i transaksjonen gikk tapt, og saksøker gikk til sak i Østerrike om erstatning. Den østerrikske domstolen kom til at den ikke hadde jurisdiksjon, ettersom hverken handling eller skade skjedde i Østerrike, men i Tyskland. Domstolen henvendte seg til EU-domstolen med et prejudisielt spørsmål om hvorvidt skadestedet skulle forstås som det sted midtpunktet for saksøktes formue befant seg, altså i Østerrike. EU-domstolen kom til at saksøkers direkte tap var lidt i Tyskland, hvor han

¹³⁸ Dom av 10.06.2004, *Kronhofer*, C-168/02, EU:C:2004:364.

hadde opprettet handlekontoen.¹³⁹ Det var på denne konto tapet hadde slått inn. Selv om saksøker bodde i Østerrike og dermed følte tapet her, mente domstolen at dette ikke kunne være skadested, i og med at skaden i Østerrike kun var indirekte.¹⁴⁰ Den direkte og umiddelbare skade hadde altså oppstått i Tyskland. Ved å legge skadested til stedet hvor det direkte tapet hadde oppstått, mente domstolen at saksøkte lettere kunne forutse hvor søksmål ville bli reist.¹⁴¹

I Kolassa-saken¹⁴² hadde Kolassa, med bopel i Østerrike, kjøpt flere ihendehaverobligasjoner av en tysk bank. Beløpene var overført fra hans konto i en østerriksk bank. Da Kolassa led store tap etter investeringene, anla han erstatningssak for østerrikske domstoler, mot den tyske banken. EU-domstolen påpekte at retten på stedet hvor saksøker har bopel, kan ha jurisdiksjon, blant annet dersom skaden direkte inntreffer på en bankkonto opprettet der.¹⁴³ Videre viste EU-domstolen til resultatet i Kronhofer-saken, om at domstolen ved saksøktes bopel ikke kunne ha jurisdiksjon, når både handling og skade har skjedd i en annen stat.¹⁴⁴ I dette tilfellet fant EU-domstolen at retten ved saksøkers bopel kunne ha jurisdiksjon, ettersom den direkte skade skjedde på hans bankkonto som var opprettet i Østerrike.¹⁴⁵

Etter både Kronhofer- og Kolassa-saken hadde EU-domstolen tilsynelatende utformet en regel om at skadested for formuestap på bankkonto skulle anses som det sted kontoen var opprettet. Dette kunne være uheldig, som nevnt innledningsvis, ettersom det ikke er gitt at domstolen på stedet bankkontoen er opprettet har noen tilknytning til selve skaden.

Utfallet i de ovennevnte sakene ble imidlertid mer nyansert med Universal Music-saken.¹⁴⁶ Plateselskapet Universal Music hadde inngått en avtale om å kjøpe aksjer i et tsjekkisk plateselskap. Beløpet ble overført i Den tsjekkiske republikk, men fra en konto i Nederland.

¹³⁹ *Kronhofer*, C-168/02 (premiss 17).

¹⁴⁰ *Kronhofer*, C-168/02 (premiss 19).

¹⁴¹ *Kronhofer*, C-168/02 (premiss 20).

¹⁴² Dom av 28.01.2015, *Kolassa*, C-375/13, EU:C:2015:37.

¹⁴³ *Kolassa*, C-375/13 (premiss 55).

¹⁴⁴ *Kolassa*, C-375/13 (premiss 49).

¹⁴⁵ *Kolassa*, C-375/13 (premiss 57).

¹⁴⁶ Dom av 16.06.2016, *Universal Music*, C-12/15, EU:C:2016:449.

Selskapet hadde imidlertid oppgitt feil salgspris, slik at Universal Music overførte et for høyt beløp. Universal Music gikk dermed til sak for nederlandske domstoler, med påstand om at det tsjekkiske plateselskapet var erstatningsansvarlig. Spørsmålet i saken var om skaden var oppstått i Den tsjekkiske republikk eller i Nederland.

EU-domstolen mente at formuestapet oppstod i Den tsjekkiske republikk, idet skaden inntrådte der.¹⁴⁷ Det ble videre uttalt at denne løsning oppfyller kravene til forutsigbarhet og sikkerhet, i og med at en fastleggelse av kompetansen hos de tsjekkiske domstoler er begrunnet i rettspleiehensyn og hensyn til tilretteleggelsen av rettssaken.¹⁴⁸ Domstolen viste først til Kronhofer-saken og at skadested ikke kan være der saksøker har bopel eller har sine aktiver, alene av den grunn at han har lidt økonomisk skade som følge av et tap av en del av sin formue, som er inntrådt og lidt i en annen medlemsstat.¹⁴⁹ Deretter ble det vist til Kolassa-saken, hvor kompetansen kunne legges til domstolen på det sted saksøkeren bor, når skaden direkte skjer på hans bankkonto opprettet der han bopel.¹⁵⁰ Domstolen påpekte imidlertid at Kolassa-saken skilte seg vesentlig fra Universal Music-saken, ettersom erstatningssøksmålet i førstnevnte sak hadde større tilknytning til Østerrike enn kun det at bankkontoen var opprettet i en østerriksk bank.¹⁵¹ Sertifikatene hadde blant annet blitt tilstedt i Østerrike og videresolgt av en østerriksk bank.¹⁵²

Domstolen kom dermed til at et direkte tap på en bankkonto ikke alene kan være relevant tilknytningsmoment. Det må foreligge andre særlige omstendigheter i saken som også underbygger at retten skal tillegges kompetanse på det stedet et rent formuestap er oppstått.¹⁵³ Domstolen poengterte også at et stort selskap som Universal Music nok har flere kontoer som de kunne betalt kjøpesummen fra, og at valget av kontoen i Nederland ikke da nødvendigvis

¹⁴⁷ *Universal Music*, C-12/15 (premiss 32).

¹⁴⁸ *Universal Music*, C-12/15 (premiss 33).

¹⁴⁹ *Universal Music*, C-12/15 (premiss 35).

¹⁵⁰ *Universal Music*, C-12/15 (premiss 36).

¹⁵¹ *Universal Music*, C-12/15 (premiss 37).

¹⁵² Forslag til avgjørelse fra generaladvokat M. Szpunar fremsatt 03.09.2014, C-375/13, EU:C:2014:2135 (punkt 16).

¹⁵³ *Universal Music*, C-12/15 (premiss 39).

utgjorde et pålitelig tilknytningskriterium.¹⁵⁴ Å legge skadested til den konto hvor direkte tap inntrådte, kan i slike tilfeller åpne for forum shopping. Universal Music kunne da i teorien ha spekulert i hvilken konto de skulle betale pengene fra, med tanke på et eventuelt fremtidig søksmål.

Med Kronhofer- og Kolassa-sakene skulle skadestedet for formuestap som oppstår på bankkonto, anses å være det sted bankkontoen var opprettet. Denne løsningen passet godt i disse sakene, da domstolene her hadde nær tilknytning til erstatningssakene på grunn av øvrige omstendigheter. Likevel la EU-domstolen tilsynelatende kun vekt på den omstendighet at bankkontoen var opprettet her. I andre situasjoner kunne en øvrig tilknytning ha manglet, og da passet denne løsningen dårlig, som påpekt i Universal Music-saken. Dersom nederlandske domstoler i Universal Music-saken hadde blitt ansett å ha jurisdiksjon, hadde deres eneste tilknytning til saken vært den tilfeldige omstendighet at formuestapet oppstod på en konto her. En slik løsning hadde vanskelig oppfylt formålet med artikkel 5 nr. 3, om at domstolen skal ha nær tilknytning til saken. Når det gjelder fastsettelsen av skadested ved formuestap, har utviklingen dermed gått fra å være usikker og lite i tråd med formålet til artikkel 5 nr. 3, til å være mer avklart.

3.4.2.5 Krenkelse av intellektuell eiendomsrett

Når det gjelder erstatningskrav for krenkelse av intellektuell eiendomsrett, som krenkelse av et registrert varemerke, kan det være vanskelig å fastsette hvilket fysisk sted en skade på en rettighet har oppstått. EU-domstolen har dermed kommet med en ensartet løsning for hva som skal regnes som skadested ved slike erstatningskrav.

I Wintersteiger-saken, omtalt i punkt 3.4.1.1, uttalte domstolen at et varemerke hovedsakelig kun er beskyttet i registreringsmedlemsstatens område, i motsetning til en persons personlige rettigheter, som er beskyttet i samtlige medlemsstater.¹⁵⁵ Den løsning som følger for krenkelse av personlige rettigheter etter eDate Advertising-saken, om at skadested er det sted personen hadde sitt sentrum for sine interesser, kunne dermed ikke gjelde for krenkelse av intellektuell eiendomsrett. EU-domstolen uttalte dermed at skadestedet ved krenkelse av

¹⁵⁴ *Universal Music*, C-12/15 (premiss 38).

¹⁵⁵ *Wintersteiger*, C-523/10 (premiss 25).

intellektuell eiendomsrett er det sted hvor den omhandlede rettighet er beskyttet.¹⁵⁶ Dette ble begrunnet med at domstolen i staten der varemerket er registrert, er best egnet til å vurdere om det har skjedd en krenkelse av varemerket.¹⁵⁷

3.4.3 Stedet skaden «kan komme til å skje»

EU-domstolen har ennå ikke behandlet en sak om søksmål om erstatning for skade som kan komme til å skje.¹⁵⁸ Hensikten med alternativet er at artikkel 5 nr. 3 også skal dekke preventive søksmål, og også for slike søksmål kan sak reises enten ved handlingsstedet eller skadestedet.¹⁵⁹ Uansett må det foreligge en risiko for at en skade kan oppstå, ikke bare en teoretisk mulighet.¹⁶⁰

¹⁵⁶ *Wintersteiger*, C-523/10 (premiss 27).

¹⁵⁷ *Wintersteiger*, C-523/10 (premiss 28).

¹⁵⁸ Søk i EUR-Lex (<http://eur-lex.europa.eu/homepage.html>), sist foretatt 20.12.2016.

¹⁵⁹ Magnus og Mankowski, s. 271.

¹⁶⁰ Magnus og Mankowski, s. 273.

4 Analyse av tvisteloven § 4-5 tredje ledd

4.1 Tvistelovens anvendelsesområde

Tvisteloven kommer til anvendelse ved nasjonale erstatningssøksmål, samt internasjonale erstatningssøksmål som ikke omfattes av Luganokonvensjonen.¹⁶¹ For at et internasjonalt søksmål skal høre under norske domstoler, må imidlertid saksforholdet ha tilstrekkelig tilknytning til Norge, jf. tvisteloven § 4-3 første ledd som lyder:

«Tvister i internasjonale forhold kan bare anlegges for norske domstoler når saksforholdet har tilstrekkelig tilknytning til Norge».

Bestemmelsen oppstiller et grunnvilkår for at internasjonale søksmål skal kunne anlegges for norske domstoler. Av forarbeidene følger det at bestemmelsen er en kodifisering av den tidligere praksis tilknyttet tvistemålsloven.¹⁶² Rettspraksis for tvistemålsloven får dermed betydning for tolkningen av tvisteloven § 4-3.

Operafjell-kjennelsen inntatt i Rt. 1998 s. 1647 omhandlet en internasjonal erstatningssak utenfor Luganokonvensjonens anvendelsesområde. Et russisk fly styrtet på Svalbard, og 141 mennesker omkom. De etterlatte reiste erstatningssøksmål mot flyselskapet og dets forsikringsselskap ved Nord-Troms herredsrett. Det var på det rene at ordlyden i tvistemålsloven § 29 åpnet for at norske domstoler hadde jurisdiksjon, ettersom ulykken fant sted i Norge. Høyesteretts kjæremålsutvalg fant imidlertid at det i tillegg var et vilkår om at saken måtte ha «en naturlig tilknytning til Norge».¹⁶³ I denne saken mente kjæremålsutvalget at ettersom ingen av partene hadde noen tilknytning til Norge, og de etterlattes tap oppstod i deres hjemland, hadde saken ikke tilstrekkelig tilknytning til landet. Saken kunne altså ikke anlegges i Norge, til tross for at det var påvist verneting her.

Tilknytningskravet ble også vurdert i Spillselskap-dommen inntatt i Rt. 2010 s. 1197. En norsk statsborger fremsatte et erstatningskrav mot et australsk spillselskap etter å ha tapt

¹⁶¹ Jf. Rt. 1996 s. 875, s. 878 om tvistemålsloven § 29.

¹⁶² NOU 2001: 32, Bind B s. 692.

¹⁶³ Rt. 1998 s. 1647, s. 1649.

nærmere 60 millioner norske kroner på nettspill. Saksøker hadde for det vesentlige oppholdt seg i utlandet mens spillvirksomheten fant sted. Høyesterett vurderte ikke hvorvidt skadested eller virkningssted var i Norge. Imidlertid la saksøkte til grunn at ansvarsgrunnlag og tap oppstod i utlandet, og at tvisten dermed ikke hadde tilknytning til Norge. Høyesterett synes indirekte å være enig i dette i og med at det uttales at uttrykket «saksforholdet» ikke kan forstås så snevert, og at tilknytningen må fastlegges ved å ta i betraktning «alle omstendighetene i saken».¹⁶⁴ Med andre ord kunne det ikke påvises norsk verneting etter tvisteloven § 4-5 tredje ledd. Høyesterett fant likevel at saken hadde tilstrekkelig tilknytning til Norge. Saksøker hadde aldri meldt flytting fra Norge, og fremstod som en norsk kunde ovenfor spillselskapet. Videre hadde spillselskapet drevet omfattende markedsføring mot det norske markedet og også tilbudt norsk kundeveiledning. Høyesterett fant at saksøkers tap like gjerne kunne ha oppstått i Norge, og det fremstod da som en tilfeldig konsekvens om søksmålsadgangen i Norge skulle komme i en annen stilling fordi saksøker oppholdt seg i utlandet.¹⁶⁵ Søksmålet kunne dermed anlegges i Norge. Ettersom det ikke kunne påvises verneting etter tvisteloven § 4-5, kunne søksmålet anlegges i Oslo, jf. tvisteloven § 4-3 andre ledd.

Begge de ovennevnte avgjørelsene viser at tvisteloven § 4-5 tredje ledd må tolkes innskrenkende til fordel for tvisteloven § 4-3. Begrunnelsen for regelen i § 4-3 er at verneting ikke skal avgjøres ut fra tilfeldigheter. Strengt regler etter Luganokonvensjonen er nødvendig for å ivareta forutberegnelighet mellom konvensjonsland. Når norske domstoler skal avgjøre en sak utenfor konvensjonens anvendelsesområde, er det imidlertid liten grunn til at de skal føle seg bundet av slike fellesskapsrettslige hensyn.¹⁶⁶

Dersom en erstatningssak reguleres av Luganokonvensjonen, vurderer norske domstoler saken etter artikkel 5 nr. 3. Ettersom Luganokonvensjonen er *lex specialis*, kommer tvisteloven § 4-3 kun til anvendelse dersom saken faller utenfor Luganokonvensjonens anvendelsesområde.¹⁶⁷ Kan det påvises verneting i Norge etter Luganokonvensjonen, kan

¹⁶⁴ Rt. 2010 s. 1197 (premiss 40).

¹⁶⁵ Rt. 2010 s. 1197 (premiss 46).

¹⁶⁶ Alvik, s. 294.

¹⁶⁷ Rt. 2012 s. 57 (premiss 18).

norske domstoler ikke avvise saken. Motsatt kan norske domstoler heller ikke fremme saken dersom det ikke kan påvises norsk verneting etter konvensjonen.

4.2 Erstatning utenfor kontraktsforhold

4.2.1 Innledning

På samme måte som for Luganokonvensjonen er det nødvendig å undersøke hva som i norsk rett regnes som en sak om erstatning utenfor kontraktsforhold. Faller erstatningssaken utenfor kontraktansvar, anvendes tvisteloven § 4-5 tredje ledd. Dersom erstatningssaken omhandler ansvar innenfor kontrakt, anvendes § 4-5 andre ledd.

4.2.2 Krav til søksmålgjenstanden

Etter tvisteloven § 1-3 første ledd må søksmålet gjelde et «rettskrav». Kravet kan da regulere et «rettighets- eller pliktforhold».¹⁶⁸ Saken behøver ikke å gå ut på at saksøkte har en erstatningsplikt, da det er klart at saksøker kan gå til negativt fastsettelsessøksmål om at han *ikke* er erstatningspliktig. Videre kan preventive søksmål fremmes, da det ikke er et krav om at det allerede er begått rettsbrudd fra saksøktes side.¹⁶⁹ Det som kreves, er at saksøkte må påvise et «reelt behov for å få kravet avgjort» i forhold til saksøkte, jf. tvisteloven § 1-3 andre ledd.

I Rt. 1998 s. 300 hadde Rusmiddeldirektoratet sendt brev til to bryggerier om at de ikke kunne reklamere for bryggeriene på idrettsutøveres drakter, ettersom direktoratet mente at dette var brudd på alkoholreklameforbudet. Bryggeriene gikk dermed til søksmål for å få avklart om de hadde plikt til å opphøre reklameringsen. Høyesterett uttalte at bryggeriene hadde rettslig interesse i saken, selv om Rusmiddeldirektoratet kun hadde *antydde* reaksjoner.¹⁷⁰ Reaksjonene som var blitt antydde, kunne få store konsekvenser for

¹⁶⁸ Skoghøy, *Tvisteløsning*, s. 368.

¹⁶⁹ Skoghøy, *Tvisteløsning*, s. 412.

¹⁷⁰ Rt. 1998 s. 300, s. 304.

bryggeriene, og saken ble dermed tillatt fremmet. Denne saken kan sammenlignes med Folien Fischer-saken, omtalt i punkt 3.3.2, om at saksøker har rett til å få avklart om han er berettiget til å fortsette en bestemt handling.

Dersom det foreligger et reelt behov for avklaring mellom partene, kan man også gå til søksmål om lovligheten av fremtidige handlinger. Det må imidlertid være sannsynlig at den fremtidige handlingen vil bli utført, ettersom man ikke kan gå til søksmål om hypotetiske, mulige handlinger.¹⁷¹ Et såkalt preventivt søksmål også ble godtatt av EU-domstolen i Henkel-saken, som nevnt ovenfor under punkt 3.3.2.

Ved erstatningssøksmål samsvarer altså tvistelovens krav til søksmålgjenstand med Luganokonvensjonen.

4.2.3 Erstatningssak

Det følger av rettspraksis at erstatningsvernetingsbestemmelsen kommer til anvendelse for erstatningssøksmål både på grunnlag av en aktiv handling, og ved passivitet.¹⁷² Man kan videre gå til erstatningssøksmål for både personskade, tingskade, alminnelig formuestap og ideelt tap.¹⁷³ Her samsvarer tvisteloven § 4-5 tredje ledd med Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3.

Som nevnt i punkt 3.3.2, faller omstøtelseskrav etter reglene om actio pauliana, utenfor Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3, ettersom EU-domstolen fant at dette ikke er et krav om «erstatning». I norsk rett er regelen om omstøtelse på subjektivt grunnlag, såkalt actio pauliana, nedfelt i dekningsloven¹⁷⁴ § 5-9. Det følger av dekningsloven § 5-12 at dersom vilkårene for omstøtelse etter § 5-9 foreligger, kan boet «kreve at den annen part erstatter boet

¹⁷¹ Skoghøy, *Tvistløsning*, s. 400.

¹⁷² Rt. 1989 s. 1284, s. 1286.

¹⁷³ Lødrup, s. 47-50.

¹⁷⁴ Lov 8. juni 1984 nr. 59 om fordringshavernes dekningsrett (dekningsloven).

det tap det er blitt tilføyd ved den omstøtelige disposisjon». Etter ordlyden følger det dermed at et omstøtelseskrav er en regel om erstatningsansvar.

Dette viser at man i norsk rett, for kreditors omstøtelseskrav, anser at kreditor har lidt et tap som skal erstattes. Dette gjelder kun for den subjektive regel etter dekningsloven § 5-9, og ikke for omstøtelse på objektivt grunnlag etter dekningsloven § 5-11.¹⁷⁵ Det synes dermed at man i norsk rett anser omstøtelseskrav som et erstatningskrav i de tilfeller medkontrahenten kan lastes for den berikelsen han har oppnådd. Videre kan det tenkes at omstøtelseskravet vil være et deliktkrav i de tilfeller det ikke foreligger et kontraktsforhold mellom konkursdebitor og medkontrahenten. Vernetingsregelen i tvisteloven § 4-5 tredje ledd vil i så tilfelle kunne anvendes. Dette betyr at et omstøtelseskrav etter reglene om actio pauliana, muligens vil behandles forskjellig ut fra om tvisten faller inn under Luganokonvensjonens anvendelsesområde, eller ikke. Imidlertid har spørsmålet ennå ikke vært oppe for Høyesterett, og det kan nok tenkes at det ved tolkningen av den norske regelen, vil skjeles hen til løsningen som følger av Luganokonvensjonen.

Som nevnt i punkt 3.3.2, kom Høyesterett i Rt. 2009 s. 572 til at et tilbakeføringskrav etter aksjeloven § 3-7 ikke omfattes av Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3. Det følger av forarbeidene til bestemmelsen at denne ansvarsregelen ikke er en regel om erstatningsansvar.¹⁷⁶ Et søksmål med krav om tilbakeføring etter aksjeloven § 3-7 vil dermed ikke kunne reguleres etter tvisteloven § 4-5 tredje ledd. Det er videre heller ikke et krav «utenfor kontraktsforhold», som Høyesterett påpekte i ovennevnte avgjørelse.¹⁷⁷ På dette felt samsvarer altså vernetingsreglene i Luganokonvensjonen og tvisteloven.

Angående tilbakesøkingsskrav, såkalt *condictio indebiti*, er det uklart om hvorvidt disse skal regnes som deliktkrav og dermed reguleres av tvisteloven § 4-5 tredje ledd. Det er imidlertid vanlig å utmåle krav overfor en ondtroende mottaker etter reglene om erstatning.¹⁷⁸ Dersom

¹⁷⁵ Wiker, H (9. september 2012). Kommentar til dekningsloven, note (204). Hentet i Norsk lovkommentar, fra <https://min.retsdata.no/#/Dokument/gL19840608z2D59z2EzA75z2D11>.

¹⁷⁶ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning, s. 149.

¹⁷⁷ Rt. 2009 s. 572 (premiss 25).

¹⁷⁸ Viggo Hagstrøm, *Obligasjonsrett*, 2. utgave, Oslo 2011, s. 710.

det forelå et kontraktsforhold mellom ondetroende debitor og kreditor, og kontrakten er opphavet til den feilaktige overføringen, faller nok kravet utenfor tvisteloven § 4-5 tredje ledd. I andre tilfeller utenfor kontrakt, kan det tenkes at saken reguleres av erstatningsvernetingsbestemmelsen.

4.2.4 Erstatning «utenfor kontraktsforhold»

Den grunnleggende forskjell mellom erstatningsansvar i og utenfor kontrakt, er i utgangspunktet at det i kontraktsforhold foreligger en kontrakt mellom partene, og erstatningsansvaret blir pådratt ved mislighold av kontrakten.¹⁷⁹ Erstatningsansvar utenom disse tilfellene reguleres i utgangspunktet av deliktreglene. Erstatning i kontraktsforhold behandles i obligasjonsretten, mens erstatning utenfor kontrakt behandles i erstatningsretten.¹⁸⁰

Imidlertid er denne grensen ikke alltid lett å trekke, ettersom deliktreglene kommer til anvendelse i flere tilfeller hvor det foreligger et kontraktsforhold mellom partene. Som et eksempel gjelder dette for personskader, da de generelt har blitt behandlet i erstatningsretten, selv om det mellom partene foreligger en kontrakt, for eksempel ved bilansvar, yrkesskader, pasientskader og profesjonsansvar.¹⁸¹ Om et ansvar reguleres av erstatningsretten eller obligasjonsretten, beror langt på vei av tradisjonen og hensiktsmessighetsoverveielser.¹⁸² Det synes at norsk rett gjør et skille som mer knyttes til vedkommende problemområde enn til avtaleforholdet mellom partene.¹⁸³

I Rt. 2007 s. 1665 hadde en vokter blitt straffedømt for å ha antent en bygning han hadde ansvar for å se til, og spørsmålet i saken omhandlet vaktelskapets arbeidsgiveransvar. Høyesterett kom til at vaktelskapet ikke var erstatningsansvarlig etter regelen i

¹⁷⁹ Christine Løvf, *Grensen mellom kontrakts- og deliktansvaret*, Institutt for privatretts skriftserie 188, Oslo 2011, s. 27.

¹⁸⁰ Hagstrøm og Stenvik, s. 18.

¹⁸¹ Hagstrøm og Stenvik, s. 18.

¹⁸² Hagstrøm og Stenvik, s. 18.

¹⁸³ Lødrup, s. 57.

skadeserstatningsloven¹⁸⁴ § 2-1 nr. 1. Førstvoterende bemerket imidlertid at selv om skadelidte står i et kontraktsforhold til arbeidsgiver, gjelder arbeidsgiveransvaret etter reglene i skadeserstatningsloven, samt at arbeidsgiver også på kontraktsrettslig grunnlag kan være erstatningsansvarlig.¹⁸⁵ Saken viser at én og samme skade kan falle under erstatningsrettslige regler både i og utenfor kontraktsforhold.

Når det gjelder vernetingsreglene i tvisteloven § 4-5 om erstatning i og utenfor kontrakt, har Høyesterett ennå ikke uttalt seg om skillet mellom henholdsvis andre og tredje ledd.¹⁸⁶ Grensen mellom disse må dermed søkes fastlagt etter en tolkning av rettspraksis angående tvistemålsloven § 29.

4.2.4.1 Springende regress

I Rt. 1984 s. 393 var spørsmålet om et direktekrav, såkalt springende regress, ble regulert av erstatningsvernetingsregelen i tvistemålsloven § 29. Saksøker hadde inngått kontrakt med et byggefirma om oppføring av et industribygg. Byggefirmaet skulle få levert byggelementene fra et finsk firma, men ettersom det finske firmaet ikke hadde rustbeskyttet byggelementene, oppstod rustskader og oppføringen ble forsinket. Saksøker rettet et erstatningskrav mot byggefirmaet og et direktekrav mot det finske firmaet. Det forelå ikke et kontraktsforhold mellom saksøker og det finske firmaet, men bakover i omsetningskjeden. Spørsmålet var om saksøker kunne reise sak mot det finske firmaet i Norge på bakgrunn av erstatningsansvar utenfor kontraktsforhold etter tvistemålsloven § 29. Høyesterett sluttet seg til lagmannsrettens tolkning av tvistemålsloven § 29 om at erstatningssøksmålet måtte anses å springe ut av et forretningsforhold der det finske firmaet var ledd i en leveransekjede. Kravet mot saksøkte kunne vanskelig løsrives fra kontraktsammenhengen som bestod på leverandørsiden, og som hadde sitt utgangspunkt i kjøpekontrakten mellom saksøker og byggefirmaet. Et slikt direktekrav kunne dermed ikke reguleres av erstatningsvernetingsregelen.¹⁸⁷ Videre ble det lagt til grunn at selv om man godtok at saksøker fremmet erstatningskrav på bakgrunn av

¹⁸⁴ Lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (skadeserstatningsloven).

¹⁸⁵ Rt. 2007 s. 1665 (premiss 32).

¹⁸⁶ Søk i Lovdata, sist foretatt 20.12.2016.

¹⁸⁷ Rt. 1984 s. 393, s. 394.

culpa-regelen, var forsinkelsestapet ikke en umiddelbar virkning av en skadegjørende handling etter § 29.¹⁸⁸

Handte-saken, omtalt under punkt 3.3.3, omhandlet også springende regress. Her fant EU-domstolen, i motsetning til Høyesterett, at det ikke forelå et kontraktsforhold mellom partene, ettersom den tredje part ikke hadde påtatt seg en frivillig forpliktelse overfor saksøker. Direktekrav vil altså behandles forskjellig etter Luganokonvensjonen og tvisteloven, dersom Høyesterett i fremtiden ikke følger EU-domstolens løsning for direktekrav.

4.2.4.2 Rettsbrudd

Avgjørelsen inntatt i Rt. 1990 s. 382 omhandlet spørsmål om utenlandske saksøkte kunne saksøkes i Norge etter tvistemålsloven § 29, selv om det forelå kontrakt mellom partene. De saksøkte hadde introdusert en spesiell form for diamantsalg i Norge som saksøkerne hadde investert høye beløp i. De saksøkte ble kjent erstatningsansvarlig for det tap saksøkerne led. Høyesterett fant at det her forelå ansvar utenfor kontrakt, selv om ansvaret for de saksøkte var avhengig av de kontrakter som ble inngått, ettersom det ikke kunne utelukkes at de kunne bli ansvarlig for et tap på et generelt grunnlag.¹⁸⁹ Det var ikke naturlig å vurdere ansvaret som et ansvar i kontraktsforhold ettersom erstatningskravet relaterte seg til markedsføringen av investeringsproduktet.¹⁹⁰

I Rt. 1991 s. 339 gikk et selskap til sak mot et annet aksjeselskap og selskapets styreformann, med krav om erstatning for kontraktsbrudd. Styreformannen ble saksøkt under henvisning til daværende aksjelov¹⁹¹ § 15-1 og alminnelige erstatningsrettslige regler. Han hadde ikke hjemting i Norge, og spørsmålet var dermed om han var erstatningsansvarlig utenfor kontraktsforhold og slik kunne saksøkes etter tvistemålsloven § 29. Høyesterett uttalte at saksøktes erstatningsansvar i Rt. 1990 s. 382, var et rettsbruddsansvar som ikke bygget på kontrakt. Høyesterett uttaler imidlertid at styreformannens ansvar i foreliggende sak tilsvarte det ansvar for kontraktsbrudd som aksjeselskapet måtte ha, og at rettsbruddsansvaret ikke

¹⁸⁸ Rt. 1984 s. 393, s. 395.

¹⁸⁹ Rt. 1990 s. 382, s. 386.

¹⁹⁰ Løvf, s. 40.

¹⁹¹ Lov 4. juni 1976 nr. 59 om aksjeselskaper (aksjeloven) [opphevet].

kunne tenkes uten et kontraktansvar for selskapet. Rettsbruddet ble dermed ansett som et medansvar til kontraktsbrudd.¹⁹² Saksøkte ble dermed ansett å være erstatningsansvarlig i kontrakt, og tvistemålsloven § 29 kom ikke til anvendelse.

Man kan sammenligne de to ovennevnte avgjørelsene med ÖFAB-saken, omtalt i punkt 3.3.3. Da et medlem av et aksjeselskaps styre og en aksjonær i styret ble kjent erstatningsansvarlige etter brudd på nasjonal lov, og ikke en frivillig inngått forpliktelse, var de ansvarlig utenfor kontraktsforhold. Det er klart at det forelå et kontraktsforhold mellom saksøker og saksøkte, men saksøker gjorde erstatningsansvaret gjeldende på bakgrunn av forsømmelser av nasjonal lovgivning, i likhet med saksøker i Rt. 1991 s. 339. Høyesterett fant at rettsbruddets nære forbindelse med kontraktsforholdet førte til at saken gjaldt erstatningsansvar i kontrakt. EU-domstolen kom imidlertid til en mer formalistisk løsning, ved at artikkel 5 nr. 3 kan anvendes så lenge erstatningsansvaret gjøres gjeldende på bakgrunn av rettsbrudd og ikke forsømmelse av en frivillig inngått forpliktelse. Det kan se ut til at det er hva som ligger til grunn for skaden, som er avgjørende i både ÖFAB-saken og i Rt. 1990 s. 382, ettersom det i begge sakene ikke var selve kontraktsforholdet, men rettsbruddet, som utgjorde en skade og som medførte et erstatningsansvar.

4.2.4.3 Regresskrav

Regresskrav som oppstår utenfor kontraktsforhold behandles i den alminnelige erstatningsretten som et deliktkrav.¹⁹³ Krav på regress omfattes da av tvisteloven § 4-5 tredje ledd.¹⁹⁴

Rt. 1990 s. 705 omhandler et regresskrav i et indirekte kontraktsforhold. En forbruker hadde kjøpt en båt, som en tredjepart hadde reparert for dårlig. Forsikringsselskapet rettet da et regresskrav mot tredjeparten for mangelfull reparasjon, og spørsmålet var om tvistemålsloven § 29 kom til anvendelse, selv om det forelå et indirekte kontraktsforhold mellom partene. Lagmannsretten hadde lagt til grunn at tvistemålsloven § 29 kom til anvendelse. Den kjærende part anførte at tvistemålsloven § 29 ikke kom til anvendelse ved

¹⁹² Konow, s. 189-190.

¹⁹³ Se Lødrup, kapittel 3.

¹⁹⁴ Skoghøy, *Tvisteløsning*, s. 345.

erstatningskrav basert på mislighold av kontrakt, også hvor det ikke forelå et direkte kontraktsforhold mellom partene.¹⁹⁵ Høyesterett var enig i dette. Indirekte kontraktsforhold reguleres dermed ikke av regelen om erstatning utenfor kontraktsforhold, men må anses som en sak om kontrakt. Av dommen følger det at søksmål om regresskrav kan anlegges ved erstatningsvernetinget etter tvisteloven § 4-5 tredje ledd i de tilfeller det ikke foreligger et kontraktsforhold mellom skadelidte og skadevolder, hverken direkte eller indirekte.

Regresskrav reguleres av Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3, dersom det ikke foreligger et kontraktsforhold mellom skadelidte og skadevolder. I Frahuil-saken, omtalt i punkt 3.3.3, kom EU-domstolen til at indirekte kontraktsforhold mellom partene *ikke* klassifiseres som en sak om kontrakt, fordi partene da ikke frivillig har påtatt seg kontraktsforpliktelse. En sak med saksforhold tilsvarende Rt. 1990 s. 705 hadde trolig fått et annet utfall i dag, dersom saken ble regulert av Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3.

4.2.4.4 Prekontraktuelt ansvar

Om et krav om erstatning på grunnlag av prekontraktuelt ansvar regnes som et erstatningskrav i eller utenfor kontrakt, er uklart. I Rt. 2011 s. 897 gikk en norsk klesprodusent til sak mot et sveitsisk firma, etter at det hadde kopiert, produsert og solgt jakker som den norske produsenten hadde utviklet. Erstatningskravet ble gjort gjeldende dels grunnet brudd på markedsføringsloven, og dels etter ulovfestede regler om prekontraktuelt ansvar. Høyesterett uttalte ikke noe om hvorvidt et prekontraktuelt ansvar er et ansvar utenfor kontrakt, men la til grunn at partene var enige i at saken var å anse som et erstatningskrav utenfor kontraktsforhold.¹⁹⁶ Høyesterett behandlet dermed spørsmålet om skaden kunne anses inntrådt i Norge, etter Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3. Et prekontraktuelt ansvar ble dermed behandlet som en sak utenfor kontraktsforhold, og Høyesterett kom da til samme løsning som EU-domstolen i Tacconi-saken, omtalt i punkt 3.3.3.

I juridisk teori argumenteres det for at ansvaret burde falle inn under kontrakt, blant annet fordi det er vanlig å behandle denne form for ansvar i kontraktsretten, og fordi det ville være mest praktisk ettersom spørsmålet *om* en avtale har kommet i stand, regnes som en sak om

¹⁹⁵ Rt. 1990 s. 705, s. 706.

¹⁹⁶ Rt. 2011 s. 897 (premiss 55).

kontrakt.¹⁹⁷ En motsatt løsning ville føre til at krav om henholdsvis positiv og negativ kontraktsinteresse ble behandlet etter forskjellige vernetingsregler.

Hensynet til harmoni mellom regelsettene tilsier imidlertid at spørsmålet når det gjelder tvisteloven § 4-5 tredje ledd bør behandles i tråd med rettspraksis angående Brusselkonvensjonen og Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3, slik at prekontraktuelt ansvar anses som en erstatningssak utenfor kontrakt.

4.2.4.5 Produktansvar

Etter produktansvarsloven¹⁹⁸ § 2-1 kan en produsent bli erstatningsansvarlig for den skade hans produkt volder. Av produktansvarslovens forarbeider følger det at dette erstatningsansvaret ikke forutsetter noe kontraktsforhold mellom partene.¹⁹⁹ Har partene ikke inngått en kontrakt, følger det naturlig at erstatningsansvaret er et deliktansvar, og saken kan anlegges ved erstatningsverneting etter § 4-5 tredje ledd.²⁰⁰ Det er likevel slik at selv om partene hadde inngått kontrakt, behandles personskader som produktet har voldt, som et erstatningsansvar utenfor kontrakt.²⁰¹

Som nevnt under punkt 3.3.3, faller erstatningssaker om produktansvar inn under artikkel 5 nr. 3, så lenge det ikke foreligger et kontraktsforhold mellom partene. EU-domstolen har kun behandlet produktansvarskrav under artikkel 5 nr. 3, i de tilfeller saken faller utenfor kontrakt. Imidlertid faller ikke saken utenfor artikkel 5 nr. 3, selv om det foreligger et indirekte kontraktsforhold mellom partene.

I norsk rett kan altså produktansvar i enkelte tilfeller behandles etter tvisteloven § 4-5 tredje ledd, til tross for at det foreligger kontrakt mellom partene. Etter Luganokonvensjonen

¹⁹⁷ Alvik, s. 287.

¹⁹⁸ Lov 23. desember 1988 nr. 104 om produktansvar (produktansvarsloven).

¹⁹⁹ Ot.prp. nr. 80 (1986-87) Om A Kjøpslov B Lov om samtykke til ratifikasjon av FN-konvensjonen om kontrakter for internasjonale løsørekjøp, s. 26.

²⁰⁰ Konow, s. 187 angående tvistemålsloven § 29.

²⁰¹ Hagstrøm, s. 18.

behandles ikke produktansvar under artikkel 5 nr. 3, dersom partene har inngått en frivillig kontraktsforpliktelse overfor hverandre.

4.2.4.6 Foranledningen til skaden

I Rt. 2000 s. 679 ble en bank kjent erstatningsansvarlig på grunn av uaktsomhet ved en finansiell rådgivning. Spørsmålet var om banken var erstatningsansvarlig i kontraktsforhold, ettersom det hadde betydning for om kravet var foreldet. Høyesterett uttalte at det var avtaleforholdet med banken som var grunnlag for kravene, og at kravet dermed måtte anses å springe ut av kontrakt.²⁰² Videre uttales det at forholdet kan stille seg annerledes dersom den erstatningsbetingende atferd mer har «karakter av å stå på egne ben – uavhengig av den inngåtte kontrakt».²⁰³ Høyesterett synes altså å mene at en sak kan falle inn under bestemmelsen om erstatningssøksmål utenfor kontrakt, når kontrakten mellom partene ikke er utslagsgivende for erstatningsansvaret. Når det gjelder spørsmålet om foreldelsestidspunktet, er denne avgjørelsen riktignok fraveket ved senere praksis om rådgivningsansvar.²⁰⁴ Høyesteretts uttalelse om klassifiseringen av saken kan derimot ikke anses som fraveket, og kan dermed fortsatt være illustrerende.

Som nevnt innledningsvis er det som regel enkelt å fastslå hvor skillet går mellom erstatningsretten og obligasjonsretten. I tvilstilfeller synes Høyesterett å avgjøre saken ut fra en skjønnsmessig vurdering. Etter Høyesteretts praksis kan det virke som at det avgjørende for skillet mellom erstatning i og utenfor kontrakt er om det foreligger et kontraktsforhold som foranledning til skaden.²⁰⁵ EU-domstolen synes å ha et større fokus på at reglene skal være forutberegnelige, slik at den avgjørende klassifiseringen av kravet i de fleste tilfeller beror på hvorvidt en part har påtatt seg en frivillig inngått forpliktelse.

²⁰² Rt. 2000 s. 679, s. 690.

²⁰³ Rt. 2000 s. 679, s. 691.

²⁰⁴ Rt. 2006 s. 1705 (premiss 60-62).

²⁰⁵ Løvf, s. 41.

4.3 Stedet «skaden oppstod», eller der «virkningen inntraff» eller «vil kunne inntre»

Etter tvisteloven § 4-5 tredje ledd kan søksmål om erstatning utenfor kontrakt anlegges der «skaden oppstod» eller «der virkningen inntraff». Av ordlyden kan man utlede et skadested og et virkningssted. Ordlyden oppstiller tilsynelatende ikke et handlingssted som et alternativ, slik som i Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3. I likhet med Luganokonvensjonen kunne man av tvistemålsloven § 29 både utlede et handlingssted og et skadested, jf. ordlyden «handlingen eller ulykken har funnet sted». Tvistelovens forarbeider er tause om hvor vidt utelatelsen av handlingsstedet er en tilsiktet endring.

I følge forarbeidene skal tvisteloven § 4-5 tredje ledd være en videreføring av tvistemålsloven § 29, men med en vesentlig forenkling av ordlyden.²⁰⁶ De innholdsendringer som er gjort, er ifølge forarbeidene at alternativet «trygd» i tvistemålsloven § 29 ikke er videreført i tvisteloven. Videre er det i tvisteloven inntatt det sted skadetilføyelsen «...vil kunne inntre» for å harmonisere med Luganokonvensjonen.

Formålet med at det i Luganokonvensjonen skilles mellom handlingssted og skadested, er som nevnt i punkt 3.4 at retten ved begge steder kan være like godt egnet til å klarlegge faktum og innhente bevis. Det er ikke mulig å avgjøre på forhånd hvilke av disse steder som er best egnet, og det må da nødvendigvis være valgfrihet mellom disse. Dersom handlingsstedet er utelatt fra tvisteloven § 4-5 tredje ledd, er det nærliggende å tro at en slik vesentlig endring ville blitt kommentert. Det at forarbeidene presiserer at den nye erstatningsvernetingsbestemmelsen er en videreføring av den gamle tvistemålsloven, og at den harmoniserer med Luganokonvensjonen, tilsier at bestemmelsen ikke mener å utelukke handlingssted som sted for verneting. Høyesterett har ikke kommet med noen uttalelser angående tvisteloven § 4-5 tredje ledd og selve ordlyden i denne.

Cordero-Moss mener at det sted skaden oppstod, må regnes som handlingssted, mens virkningsstedet er det sted de skadelige virkninger oppstod, ettersom begge begreper ikke kan

²⁰⁶ NOU 2001: 32 Bind B, s. 697.

peke på det samme sted.²⁰⁷ Det kan tyde på at handlingsstedet fortsatt skal være et alternativt verneting etter tvisteloven.

Det synes at Skoghøy er av den oppfatning at tvisteloven § 4-5 tredje ledd har erstattet handlingsstedet med det sted realskaden oppstod, og at de som oftest, men ikke alltid, faller sammen.²⁰⁸ Videre skiller han først og fremst mellom skade- og virkningssted i de tilfeller skadelidte er en annen enn den som blir truffet av realskaden, som ved krav om erstatning fra etterlatte. Med dette synes han å mene at handlingsstedet ikke lenger er et alternativ og at tvisteloven § 4-5 tredje ledd har innskrenket de steder man kan anlegge erstatningssøksmål.

Schei mfl. i kommentarutgaven mener at det sted skaden oppstod, er det sted skaden ble forårsaket.²⁰⁹ Denne formuleringen kunne tolkes som handlingssted. Likevel presiseres det at handlingssted og det sted skaden oppstår, som regel er sammenfallende, men at det i noen tilfeller utgjør en viss forskjell og at valgmuligheten dermed er noe innskrenket med tvisteloven § 4-5 tredje ledd. Som eksempel på forskjellen mellom handlingssted og det sted skaden oppstod, nevnes avfyring av skytevåpen eller raketter, forsendelse av giftig materiale og innbrudd fra en datamaskin i en rettskrets mot en datamaskin i en annen rettskrets. Man vil i disse tilfeller ikke kunne anlegge søksmål ved handlingsstedet, men der skaden oppstod, som nok vil være samme sted som virkningen inntraff. Videre uttales det at det sted virkningen av handlingen er inntrådt er det sted skaden har materialisert seg.

Etter dette synes tvisteloven § 4-5 tredje ledd å angi færre valgmuligheter for å anlegge erstatningssøksmål enn tvistemålsloven § 29 og Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3, ettersom handlingsstedet ikke lenger er et alternativ. En naturlig språklig forståelse av selve ordlyden i tvisteloven § 4-5 tredje ledd tilsier også et slikt resultat. En grunn til at endringen er gjort er muligens, som Skoghøy og Schei mfl. nevner, at forskjellen mellom handlingssted og skadested ikke anses å være så stor. Betydningen av at søksmål ikke lenger kan anlegges ved handlingsstedet, behandles nedenfor under punkt 4.3.2.

²⁰⁷ Cordero-Moss, s. 323.

²⁰⁸ Skoghøy, *Tvisteløsning*, s. 346.

²⁰⁹ Schei mfl., s. 163.

4.3.1 Skade- og virkningssted

Som nevnt er det ikke et stort skille mellom skade- og virkningssted. I det følgende vil disse to dermed behandles under ett. Høyesterett har ennå ikke behandlet en sak om hva som skal regnes som skade- eller virkningssted etter tvisteloven § 4-5 tredje ledd. Hva som følger av bestemmelsen, må dermed først og fremst undersøkes ut fra en tolkning av tvistemålsloven § 29.

4.3.1.1 Den umiddelbare virkningen

Det følger av forarbeidene at ordlyden «der virkningen inntraff» i tvisteloven § 4-5 tredje ledd, skal forstås på samme måte som ordlyden i tvistemålsloven § 29, slik at det fortsatt er tale om den «umiddelbare» virkning.²¹⁰

I Rt. 1994 s. 675 gikk seksten norske selfangere til sak mot et svensk TV-selskap, med påstand om erstatning for ærekrenkende uttalelser i en film som hadde blitt laget om selfangst, og som ble vist på svensk TV. Spørsmålet i saken var om den umiddelbare virkningen av skaden inntrådte i Norge. Søksmålet ble anlagt før Luganokonvensjonen trådte i kraft, slik at saken ble regulert av tvistemålsloven § 29. Høyesteretts kjæremålsutvalg var enig med lagmannsretten om at den umiddelbare virkningen av ærekrenkelsen var inntrådt i Norge, ettersom det her ble holdt pressekonferanse for å lage blest om filmen, samt at svensk TV 2 ble mottatt av mange seere, særlig i Oslo.²¹¹

I Rt. 1996 s. 875 hadde en rekke selfangere reist søksmål ved Oslo byrett mot et svensk forlag med krav om oppreisning for ærekrenkelser og tap av omdømme på grunn av ytringer i en bok. Boken ble utgitt i Sverige, og noen få eksemplarer var solgt i Norge. Spørsmålet i saken var om søksmålet kunne anlegges i Norge. Også dette søksmålet ble anlagt før Luganokonvensjonen trådte i kraft, og saken ble regulert av tvistemålsloven § 29. Høyesterett uttalte, angående kravet om at virkningen måtte være «umiddelbar», at søksmålet ikke kunne anlegges i Norge dersom virkningene fremstod som mer «avledete og bagatellmessige» sammenlignet med virkningene i andre land.²¹² Høyesterett fant det klart at skaden på æresfølelsen knyttet seg til saksøkerne selv, og at den umiddelbare virkningen inntrådte i

²¹⁰ NOU 2001: 32, Bind B, s. 697.

²¹¹ Rt. 1994 s. 675, s. 677-678.

²¹² Rt. 1996 s. 875, s. 878.

Norge, hvor saksøkerne bodde.²¹³ Videre uttalte Høyesterett at virkningene av de fremsatte ytringer, også for tap av omdømme, knyttet seg til saksøkernes nærmeste omgivelser, og at det da var deres bopel som var bestemmende for vernetinget etter tvistemålsloven § 29.²¹⁴ Søksmålet kunne dermed anlegges i Norge. Ettersom søksmålet måtte anlegges der tyngden av virkningene inntraff, og de skadelidte i saken ikke hadde bosted i Oslo, kunne saken imidlertid ikke anlegges ved Oslo byrett.

Rt. 1996 s. 1090 omhandlet søksmål reist for Oslo byrett, av en politiførstebetjent mot TV 2, med krav om oppreisning etter en ærekrenkende omtale på nyhetene. TV 2 hadde hovedkontor i Bergen der programmet ble sendt fra, og mente at saken måtte reises ved deres hjemting. Høyesterett var enig i lagmannsrettens vurdering om at virkningene av TV 2s dekning av hendelsen i sterkere grad kunne knyttes til Oslo enn til skadelidtes bopel, og at den umiddelbare virkningen dermed kunne anses for å ha inntrådt i Oslo.²¹⁵

I Rt. 1997 s. 1401 hadde en mann blitt skadet i en trafikkulykke ved Evenskjer, som tilhørte Trondenes rettskrets. Umiddelbart etter ulykken var det klart at han var lammet i bena, men først etter en tid ble følgene av skadene for hans muligheter til livsutfoldelse tydeligere. Mannen anla sak ved Nord-Troms tingrett, som var hans hjemting. Han mente at de umiddelbare virkningene av ulykken først inntraff etter rekonvalesenstiden var over, og at virkningen av ulykken dermed hadde inntrådt der han hadde bopel. Spørsmålet i saken var om den umiddelbare virkningen av ulykken var inntrådt på ulykkesstedet, eller senere på hans hjemsted, ettersom det var avgjørende for hvor søksmålet kunne anlegges. Høyesterett var her enig i lagmannsrettens vurdering om at de fysiske skadene var en direkte følge av ulykken, og at det ikke var tvilsomt at den umiddelbare virkningen av ulykken derfor inntraff på ulykkesstedet. Søksmålet kunne dermed ikke anlegges ved Nord-Troms tingrett.

Etter EU-domstolens rettspraksis er det kun det sted hvor den umiddelbare skade inntrådte, som kan være skadested. De ovennevnte avgjørelsene om kravet til umiddelbar virkning i tvisteloven § 4-5 tredje ledd, viser at bestemmelsen tilsvarer Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3.

²¹³ Rt. 1996 s. 875, s. 879.

²¹⁴ Rt. 1996 s. 875, s. 881.

²¹⁵ Rt. 1996 s. 1090, s. 1091.

4.3.2 Betydningen av at søksmål ikke kan anlegges ved handlingsstedet

Ettersom erstatningssøksmål ikke kan anlegges ved handlingsstedet etter tvisteloven § 4-5 tredje ledd, oppstår spørsmålet om bestemmelsen harmonerer dårlig med Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3, eller om det muligens ikke har stor betydning.

Handlingssted og skadested vedrørende person- og tingsskader vil som nevnt ofte være sammenfallende. Det er derimot langt fra tilfelle for formuestap, dersom man legger til grunn EU-domstolens uttalelser om hva som regnes som skadested. Som nevnt ovenfor under punkt 3.4.2.4, er utgangspunktet etter Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3 at formuestap anses oppstått i den rettskrets som kontoen er opprettet i. Den skadevoldende handling som påfører noen et formuestap, er ofte ikke utført på samme sted som tapet oppstår. For formuestap som reguleres av tvisteloven, vil man kun ha valget mellom å anlegge sak der skaden oppstod eller der virkningen inntraff, og disse to steder kan vanskelig tenkes å være forskjellige.

Også for krenkelser av intellektuell eiendomsrett er det en vesensforskjell mellom handlingssted og skadested, ettersom skadestedet etter Luganokonvensjonen anses å være der rettigheten er registrert. Handlingsstedet kan naturligvis være en helt annen plass. For formuestap og krenkelser på intellektuell eiendomsrett kan det dermed ha stor betydning for saksøkers muligheter for valg av verneting om saken anses å falle inn under Luganokonvensjonen, eller om den faller inn under tvisteloven. Imidlertid kan tvisteloven § 4-3 muligens modifisere denne forskjellen, ved at det stilles krav om at saksforholdet har tilstrekkelig tilknytning til Norge. For eksempel kan det tenkes at et krav om erstatning for formuestap som oppstår på en konto i en norsk bank, likevel ikke kan anlegges i Norge, fordi saken har større tilknytning til landet der den skadevoldende handling faktisk ble utført.

For injuriekrenkelser har det muligens mindre betydning at man ikke kan anlegge søksmål ved handlingsstedet, ettersom det antas i juridisk teori at stedet *skaden* inntreffer er det sted injurien ble fremsatt.²¹⁶ Som vist til ovenfor, har Høyesterett i en rekke rettspraksis lagt til grunn at *virkingen* av en ærekrenkelse inntreder der skadelidte har sitt bosted. For at saken skal kunne anlegges her, må dette sted likevel være naturlig nedslagsfelt for skadevoldende

²¹⁶ Skoghøy, *Tvisteløsning*, s. 346.

medium.²¹⁷ EU-domstolen har kommet til tilsvarende løsning når det gjelder krenkelser på internett, ettersom man her anser skadestedet som det sted skadelidte har sitt sentrum av interesser. Dette vil som regel være der skadelidte bor.²¹⁸ Imidlertid skiller denne løsningen seg fra det EU-domstolen har fastsatt ved injuriekrenkelser gjennom trykket media, da skaden i slike saker anses å ha skjedd på hvert sted avisen eller lignende har blitt solgt, og ikke nødvendigvis der skadelidte bor.²¹⁹ Som nevnt er det likevel slik at dagens medier som regel er tilgjengelige på internett. De fleste søksmål om injuriekrenkelser vil dermed kunne anlegges ved skadelidtes bosted, både etter Luganokonvensjonen og tvisteloven.

Uansett taler gode grunner for at handlingsstedet burde være et alternativt verneting etter tvisteloven § 4-5 tredje ledd. Det ville gitt en mer forutsigbar regel, og samtidig ville tvisteloven da harmonere bedre med Luganokonvensjonen.

4.4 Stedet «hovedtyngden av virkningen har inntruffet»

Det følger av tvisteloven § 4-5 tredje ledd at dersom virkningen har inntruffet på flere steder, kan søksmålet anlegges der «hovedtyngden av virkningen har inntruffet». Ordlyden «kan» må forstås slik at den peker på at dette alternativet er et unntak fra hovedregelen i tvisteloven artikkel 4-4. Det kan altså ikke være anledning til å *enten* anlegge sak der hovedtyngden av virkningen inntraff, *eller* på hvert sted virkningen har inntruffet.

Bestemmelsen samsvarer med rettspraksis angående tvistemålsloven. I både Rt. 1996 s. 875 og 1996 s. 1090 kunne søksmålet anlegges på det sted hovedtyngden av virkningen av ærekrenkelse inntraff. Alternativet kan også bli aktuelt ved miljøskader.²²⁰

Som nevnt har EU-domstolen uttalt at dersom skaden har inntruffet på flere steder, kan søksmål anlegges på hvert av disse stedene, men hver domstol er da kun kompetent til å

²¹⁷ Skoghøy, *Tvisteløsning*, s. 73 med henvisning til Rt. 2001 s. 1322, s. 1329.

²¹⁸ Se punkt 3.4.2.2 angående eDate Advertising-saken.

²¹⁹ Se punkt 3.4.2.2 angående Shevill-saken.

²²⁰ Schei mfl., s. 164.

behandle den skaden som skjedde i denne retts jurisdiksjon. Å anlegge sak på hvert sted virkningen av skaden har inntruffet er ikke mulig etter tvisteloven § 4-5 tredje ledd.

5 Avsluttende drøftelse

Som analysen i kapittel 4 viser, er bestemmelsen om erstatningsverneting i tvisteloven § 4-5 tredje ledd, langt på vei lik bestemmelsen i Luganokonvensjonen artikkel 5 nr. 3. Likevel er det enkelte grunnleggende forskjeller mellom dem. For eksempel er det forskjeller angående hva som regnes som en sak utenfor kontraktsforhold, og denne klassifiseringen er avgjørende for om saken kan anlegges ved erstatningsvernetinget.

EU-domstolen har tolket erstatningsvernetingsbestemmelsen på en autonom, og nokså formalistisk måte. Dette er imidlertid nødvendig for at alle medlemsland skal kunne anvende reglene. Det er et klart homogenitetsmål ved Brusselforordningen og Luganokonvensjonen, slik at disse tolkes likt av alle medlemsland. Domstolens formalistiske tolkning skaper en forutberegnelighet i samarbeidet mellom stater som kan ha vidt forskjellige rettssystemer.

Den norske tvisteloven må nødvendigvis ikke tolkes ut fra samme hensyn, og det er dermed ikke unaturlig at bestemmelsene på noen områder er forskjellige. Selv om det er ønskelig at tvisteloven harmoniserer med Luganokonvensjonen, må norske regler også ta hensyn til den norske rettstradisjonen. På den ene siden kan det være vanskelig å måtte forholde seg til forskjellige regelsett, slik at utfallet i saken varierer avhengig av om den reguleres av tvisteloven eller Luganokonvensjonen. På den annen side ville det vært lite ønskelig at den norske retten, for å harmonisere fullt ut med Luganokonvensjonen, forlot sin rettslige tradisjon, for eksempel angående behandling av forskjellige typer ansvar som et deliktansvar selv om det foreligger kontrakt mellom partene.

Videre kan det være nødvendig å tolke tvisteloven § 4-5 tredje ledd i lys av § 4-3, ved undersøkelsen av om tvisteloven og Luganokonvensjonen harmoniserer. Ved at tvisteloven ikke åpner for å anlegge sak på stedet den skadegjørende handling ble utført, kan det umiddelbart se ut til at vernetingsbestemmelsene samsvarer dårlig. Imidlertid kan tvistelovens bestemmelse om internasjonalt verneting veie opp for dette. For eksempel kan en skade som oppstod i Thailand, ha større tilknytning til handlingsstedet i Norge, og da kan anvendelsen av § 4-3 føre til at saken likevel kan anlegges ved handlingsstedet. Det blir da opp til domstolen å avgjøre om norske domstoler vil være naturlig verneting for saken.

EU-domstolens tolkning av erstatningsvernetingsbestemmelsen bærer preg av hensynet til forutberegnelighet, mens en sak som reguleres av tilsvarende regel i norsk rett, i større grad

kan bli gjenstand for domstolenes skjønnsmessige vurdering. Det er både positivt og negativt å ha klare, ensformede regler. På den ene siden er det et mål at prosessreglene er så klare som mulig. For det norske næringsliv kan Luganokonvensjonens klare regler bidra til at det er enkelt og trygt å drive handel på tvers av landegrensler, innenfor EU og EØS. Det at tvistelovens regler ikke er like klare, kan gjøre at handel med land som ikke omfattes av Luganokonvensjonen, er mer risikofyllt.

På den annen side kan samfunnet utvikle seg, slik at en klar og strikt anvendelse av Luganokonvensjonens bestemmelse, vil måtte brukes på lite passende tilfelle. Et eksempel på dette er rettsregelen EU-domstolen utpenslet i Kolassa-saken, der man tilsynelatende kunne anlegge hver sak for domstolen i det landet formuestapet var oppstått, og der dette var den eneste tilknytningen domstolen i landet hadde til saken. Saksøker kunne da anlegge saken ved domstolen i et medlemsland med fjern tilknytning til den aktuelle erstatningssaken. Når formålet bak erstatningsvernetingsbestemmelsen nettopp er at saksøker skal kunne anlegge sak ved den domstolen som har best forutsetninger for å behandle saken, kunne EU-domstolens formalistiske løsning på mange måter virket mot sin hensikt. Hadde et tilsvarende spørsmål kommet opp for norske domstoler, er det nærliggende å tro at tvisteloven § 4-3 hadde stengt for muligheten å anlegge saken i Norge.

Tvisteloven samsvarer med Luganokonvensjonen på de viktigste områdene. Der tvisteloven skiller seg fra Luganokonvensjonen, er det ofte med bakgrunn i den norske rettstradisjonen. Selv om bestemmelsene kan føre til ulike resultater, vil vernetinget i en erstatningssak i de fleste tilfeller bli det samme, uavhengig av om saken reguleres av Luganokonvensjonen eller tvisteloven.

6 Kildeliste

6.1 Konvensjoner

Brusselkonvensjonen	Konvention af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager.
Luganokonvensjonen 1988	Konvensjon om domsmyndighet og fullbyrding av dommer i sivile og kommersielle saker, vedtatt i Lugano 16. september 1988.
Luganokonvensjonen 2007	Konvensjon om domsmyndighet og om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker, vedtatt i Lugano 30 okt 2007.

6.2 Forordninger

Brussel I-forordning (44/2001)	Rådets forordning (EF) nr. 44/2001 af 22. december 2000 om retternes kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretlige område.
Brussel I-forordning (1215/2012)	Rådets forordning (EU) nr. 1215/2012 af 12. december 2012 om retternes kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretlige område.

6.3 Norske lover

Lov 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåten for tvistemål (tvistemålsloven) [opphevet].

Lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (skadeserstatningsloven).

Lov 4. juni 1976 nr. 59 om aksjeselskaper (aksjeloven) [opphevet].

Lov 8. juni 1984 nr. 59 om fordringshavernes dekningsrett (dekningsloven).

Lov 23. desember 1988 nr. 104 om produktansvar (produktansvarsloven).

Lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven).

Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven).

6.4 Forarbeider

NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning.

NOU 2001: 32 B Rett på sak. Lov om tvisteløsning (tvisteloven).

Ot.prp. nr. 80 (1986-87) Om A Kjøpslov B Lov om samtykke til ratifikasjon av FN-konvensjonen om kontrakter for internasjonale løsørekjøp.

Ot.prp. nr. 89 (2008-2009) Om lov om endringer i tvisteloven m.m. og om samtykke til ratifikasjon av Luganokonvensjonen 2007 om domsmyndighet og om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker.

6.5 Rettspraksis fra EU-domstolen

Dom av 30.11.1976, *Bier (Mines de potasse d'Alsace)*, C-21/76, EU:C:1976:166.

Dom av 27.09.1988, *Kalfelis*, C-189/87, EU:C:1988:459.

Dom av 11.01.1990, *Dumez*, C-220/88, EU:C:1990:8.

Dom av 26.03.1992, *Reichert*, C-261/90, EU:C:1992:149.

Dom av 17.06.1992, *Handte*, C-26/91, EU:C:1992:268.

Dom av 07.03.1995, *Shevill*, C-68/93, EU:C:1995:61.

Dom av 19.09.1995, *Marinari*, C-364/93, EU:C:1995:289.

Dom av 13.07.2000, *Group Josi*, C-412/98, EU:C:2000:399.

Dom av 17.09.2002, *Tacconi*, C-334/00, EU:C:2002:499.

Dom av 01.10.2002, *Henkel*, C-167/00, EU:C:2002:555.

Dom av 10.06.2004, *Kronhofer*, C-168/02, EU:C:2004:364.

Dom av 05.02.2004, *Frahuil*, C-265/02, EU:C:2004:77.

Dom av 01.03.2005, *Owusu*, C-281/02, EU:C:2005:120.

Dom av 16.07.2009, *Zuid-Chemie*, C-189/08, EU:C:2009:475.

Dom av 25.10.2011, *eDate Advertising mfl.*, forente saker C-509/09 og C-161/10, EU:C:2011:685.

Dom av 19.04.2012, *Wintersteiger*, C-523/10, EU:C:2012:220.

Dom av 25.10.2012, *Folien Fischer*, C-133/11, EU:C:2012:664.

Forslag til avgjørelse fra generaladvokat N. Jääskinen fremsatt 29.11.2012, C-228/11, EU:C:2012:766.

Dom av 16.05.2013, *Melzer*, C-228/11, EU:C:2013:305.

Dom av 18.07.2013, *ÖFAB*, C-147/12, EU:C:2013:490.

Dom av 16.01.2014, *Kainz*, C-45/13, EU:C:2014:7.

Dom av 03.04.2014, *Hi Hotel*, C-387/12, EU:C:2014:215.

Dom av 05.06.2014, *Coty Germany*, C-360/12, EU:C:2014:1318.

Forslag til avgjørelse fra generaladvokat M. Szpunar fremsatt 03.09.2014, C-375/13, EU:C:2014:2135.

Dom av 28.01.2015, *Kolassa*, C-375/13, EU:C:2015:37.

Dom av 16.06.2016, *Universal Music*, C-12/15, EU:C:2016:449.

Dom av 14.07.2016, *Granarolo SpA*, C-196/15, EU:C:2016:559.

Forslag til avgjørelse fra generaladvokat Wahl fremsatt 07.04.2016, C-102/15, EU:C:2016:225.

Dom av 28.07.2016, *Siemens*, C-102/15, EU:C:2016:607.

6.6 Rettspraksis fra Høyesterett

Rt. 1984 s. 393.

Rt. 1989 s. 1284.

Rt. 1990 s. 382.

Rt. 1990 s. 705.

Rt. 1991 s. 339.

Rt. 1994 s. 675.

Rt. 1996 s. 875.

Rt. 1996 s. 1090.

Rt. 1997 s. 1401.

Rt. 1998 s. 300.

Rt. 1998 s. 1647.

Rt. 1998 s. 1965.

Rt. 2000 s. 679.

Rt. 2001 s. 1322.

Rt. 2004 s. 981.

Rt. 2006 s. 1705.

Rt. 2007 s. 525.

Rt. 2007 s. 1665.

Rt. 2009 s. 572.

Rt. 2010 s. 1197.

Rt. 2011 s. 897.

Rt. 2012 s. 57.

Rt. 2012 s. 1951.

6.7 Litteratur

6.7.1 Bøker

Cordero-Moss, Giuditta *Internasjonal privatrett* (Oslo 2013).

Dickinson, Andrew og Eva Lein *The Brussels I Regulation Recast* (Oxford 2015).

Hagstrøm, Viggo og Are
Stenvik *Erstatningsrett* (Oslo 2015).

- Hagstrøm, Viggo *Obligasjonsrett*, 2. utgave (Oslo 2011).
- Magnus, Ulrich og Peter Mankowski *Brussels I Regulation*, 2. utgave (München 2011).
- Pålsson, Lennart *Bryssel I-förordningen jämte Bryssel- och Luganokonventionerna* (Stockholm 2008).
- Rognlien, Stein *Luganokonvensjonen - norsk kommentarutgave* (Oslo 1993).
- Schei, Tore mfl. *Tvisteloven – kommentarutgave, Bind I*, 2. utgave (Oslo 2013).
- Skoghøy, Jens Edvin A. *Tvisteløsning*, 2. utgave (Oslo 2014).

6.7.2 Artikler

- Alvik, Ivar «Lovvalg og jurisdiksjon for ikke-kontraktuelle erstatningskrav», *Jussens Venner*, 2005 s. 281-304.
- Frantzen, Torstein «Tvisteloven og Luganokonvensjonen. En replikk til Skoghøy», *Lov og Rett*, 2012 s. 379-381.
- Frantzen, Torstein «Tvisteloven og Luganokonvensjonen – duplikk til Skoghøy», *Lov og Rett*, 2012 s. 573-575.
- Konow, Berte-Elen «Erstatningsverneting i saker utenfor kontraktsforhold» i *Nybrott og odling. Festskrift til Nils Nygaard på 70-årsdagen*, Gudrun Holgersen, Kai Krüger, Kåre Lilleholt og Bjarte Askeland (red.) (Bergen 2002) s. 181-197.
- Løvf, Christine *Grensen mellom kontrakts- og deliktsansvaret*, Institutt for privatretts skriftserie 188 (Oslo 2011).

Skoghøy, Jens Edvin A. «Tvisteloven og Lugano-konvensjonen», *Lov og Rett*, 2012 s. 193-194.

Skoghøy, Jens Edvin A. «Tvisteloven og Lugano-konvensjonen – duplikk til Frantzen, *Lov og Rett*, 2012 s. 438-441.

6.8 Elektroniske kilder

<http://conflictoflaws.net/2013/ecj-refuses-to-extend-the-scope-of-article-5-3-brussels-i-regulation-to-coperpetrator/> (sist besøkt 20.12.2016).

<https://min.rechtsdata.no/#/Dokument/gL19840608z2D59z2EzA75z2D11> (innlogging med abonnement kreves. Sist besøkt 20.12.2016).

<http://eur-lex.europa.eu/homepage.html>.